

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav pro dějiny umění

Bakalářská práce

Vlada Lisnyak

Stylový vývoj českého flakónu od druhé poloviny 19. do počátku 20. století

Style development of Czech perfume bottle from the second half of the 19th till the
beginning of the 20th century

Praha 2015

Vedoucí práce: PhDr. Jan Mergl, Ph.D.

Poděkování

Děkuji především vedoucímu práce PhDr. Janu Merglovi, Ph.D. za podporu, podnětné připomínky a vstřícný přístup, se kterým přistupoval k vedení mé bakalářské práce a svým blízkým a kamarádům za trpělivost a dlouhodobou podporu.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 25.07.2015

Vlada Lisnyak

Abstrakt česky

K základním cílům této bakalářské práce patří bližší seznámení se sklářským odvětvím flakonérie v českých zemích v období 19. a na počátku 20. století. První kapitola vytváří krátký úvod do historie vzniku flakónů jako nádob na vůni a jejich použití v různých zemích. Flakóny se používaly od starodávna pro uchování vonných látek. Kapitola popisuje vznik flakónů a zrození technik pro jejich výrobu. Druhá kapitola otevírá náhled do středisek výroby flakónů v Čechách. Existovalo několik výrobních středisek, kde se flakóny v Čechách vyráběly. Sklářny se lišily způsobem výroby, technikami dekoru a stylovou orientací. V kapitole jsou představeny nejvýznamnější sklárny, kde se flakonérie rozvíjela. Třetí kapitola je věnována situaci v české flakonérii v 1. polovině 19. století. Politická situace v Evropě ovlivnila vzhled českých flakónů, které přejímaly klasicistní a později empírové tvary z Francie. Od 30. let se stylový směr ve flakonérii obrátil na využití prvků *biedermeieru*. V Čechách v tomto období lze sledovat experimenty s technikami výzdoby flakónů. Čtvrtá kapitola práce pojednává o rozvoji flakónů pro komerční účely. Oblast parfumerie byla často prezentována na mezinárodních výstavách, což vyžadovalo originální atraktivní vzhled výrobků. V kapitole jsou představeny francouzské příklady prezentace flakónů spolu s českými, které většinou navazovaly na zahraniční inspirace. Poslední pátá kapitola zahrnuje vývoj umělecké flakonérie v období secese. Krátký úvod do stylové situace předznamenává podkapitolu o vývoji francouzského flakónu po Světové výstavě v Paříži v roce 1900. Z uměleckého hlediska vývoj francouzského flakónu nejvíce ovlivnil směr vývoje české flakonérie. Secesní flakóny v Čechách jsou představené v závislosti na jednotlivých výrobcích. Práce je obohacena o obrazovou přílohu, která dovoluje utvořit si plnou představu o stylovém vývoji českých flakónů do prvního desetiletí 20. století.

Klíčová slova: flakóny, parfumerie, sklářství v Čechách, 19. století, René Lalique, užité umění, obal, toaletní sklo

English abstract

The fundamental goal of this thesis includes a closer look at the glass-making industry of flaconware in Bohemia during the 19th century and the early 20th century. The first chapter provides a brief introduction to the history of flacons as containers for fragrances and their use in different countries. Perfume bottles have been in use since ancient times for the preservation of fragrances. The chapter describes the emergence of the first flacons and different techniques for their production. The second chapter provides insight into the centers of production of scent bottles in Bohemia. There were several production centers, where the perfume bottles were manufactured. Glass factories varied in methods of production, ornamentation techniques and stylistic orientation. The chapter introduces the most significant glass factories, where the flaconware was developed. The third chapter is dedicated to the situation in the Czech flaconware in the first half of the 19th century. The political situation in Europe influenced the appearance of Czech flacons. Classicism and, subsequently, the Empire style from France were adopted. Since the 30s the style tendencies of flaconware had turned to the use of elements of Biedermeier. In Bohemia during this period can be observed experiments with techniques of bottles' decoration. The fourth chapter discusses the development of flacons for commercial purposes. Perfumery was often presented at international exhibitions, that required an original and attractive appearance of products. The chapter presents the French examples of flacons' presentation along with the Czech, which were mostly inspired by international tendencies. The last fifth chapter comprises the development of Art Nouveau flacons. Brief introduction to the style background prefigures subchapter about the development of French perfume bottles following the World Exhibition in Paris in 1900. From an artistic perspective, development of the French flacon had influenced Czech flaconware trend the most. Art Nouveau perfume bottles in Bohemia are introduced according to each manufacturer. This thesis is enriched with illustrations, which allow to see the full concept and stylistic development of Czech flacons to the first decade of the 20th century.

Key words: perfume bottles, flacons, perfumes, glassmaking in Bohemia, 19th century, René Lalique, applied arts, packaging, toilet glass

Obsah

Obsah.....	6
Úvod.....	7
1. Stručný příběh výroby flakónů.....	9
2. Výrobci flakónů v Čechách.....	12
3. Flakonérie v první polovině 19. století.....	16
4. České flakóny ve 2. polovině 19. století a historizující styly ve flakonérii.....	20
5. Počátky komerční výroby flakónů.....	27
6. Flakóny v období secese.....	31
6.1. Francouzské flakóny epochy Art Nouveau.....	32
6.2. České secesní flakóny.....	38
Závěr.....	43
Obrazová příloha.....	45
Seznam použité literatury.....	96
Seznam vyobrazení.....	99

Úvod

Práce je věnovaná stylovému vývoji českého flakónu od druhé poloviny devatenáctého století po začátek století dvacátého. Po krátké kapitole, která představuje úvod do světa flakónů, jejich vzniku, základních charakteristik a technik výroby, jsem se pokusila popsat vývoj flakónů v českých zemích během 19. století a dospět k počátkům nové epochy ve flakonérii, která se zrodila po triumfu Art Nouveau na Světové výstavě v Paříži v roce 1900.

Základní problematikou práce je bližší seznámení s pojetím flakónů v českých zemích, jejich výrobou a stylovými proměnami. Důležitým faktorem jsou odkazy na zahraniční výrobky, které sloužily jako hlavní zdroj inspirace pro české skláře.

Odvětví flakonérie dosáhlo v Čechách velkého rozmachu. Silnější sklářská tradice se zasloužila o to, že flakonérie se zde aktivně rozvíjela a dospěla k osamostatnění během první poloviny 19. století. Výroba flakónů se obvykle rozdělovala do dvou kategorií: výroba skleněných obalů pro nejrůznější drogistické zboží a výroba dekorativního toaletního skla, užívaného při každodenních dámských zkrášlovacích procedurách. Ve své práci se zabývám flakóny, které patřily do druhé kategorie. Podobné výrobky byly často luxusní záležitostí a vyžadovaly určitý vzhled, který by odpovídal dobovým módním tendencím. Hezký flakón se mohl stát nejen oblíbeným dámským toaletním atributem, ale i stylovým doplňkem interiéru nebo elegantním dárkem. Proto byla výrobě flakónů věnovaná velká pozornost; sklárny měly často vlastní designéry nebo spolupracovaly s významnými umělci.

Pro výrobu flakónů v Čechách existoval systém, spočívající v prvotní výrobě a následné rafinaci výrobků. Každá sklárna měla vlastní výrobní program a produkční specifika. Proto se výrobky jednotlivých skláren liší v závislosti na regionální sklářské oblasti. Během 19. století flakonérie zažila velké technologické změny, které zaručily usnadnění výroby a v důsledku větší export českých flakónů do zahraničí.

Flakóny pozoruhodně odrážely stylové proměny. V práci lze sledovat, jak měnící se umělecké styly ovlivňovaly oblast flakonérie a přizpůsobovaly flakony dobové módě. Od počátku 19. století se objevují klasicistní a empírové flakóny, od 30. let s patrnými prvky biedermeieru. Od 2. poloviny století byl představen nejširší výběr flakónů historizujících stylů. Inspirace antikou,

gotikou, renesancí, barokem a rokokem ovlivnily návrhy flakónů, které svojí formou a dekorací byly inspirovány minulostí. Na závěr budou prezentovány flakóny v secesním stylu a zároveň bude také nastíněn budoucí rozvoj české flakonérie. Velkolepá pařížská produkce měla zasloužené prvenství na počátku století a napříště se stala hlavním zdrojem inspirace pro české výrobky.

Zvláštní kapitola se zabývá vývojem flakónu jako obalu pro komerční účely. Rostoucí zájem o flakóny, rozvoj parfumerie a četné mezinárodní výstavy a veletrhy vedly odvětví flakonérie k velkému úspěchu. České flakony se vždy odlišovaly vysokou kvalitou skla a věrností místním tradicím. Zájem o nádoby na parfémy z Čech vzrůstal během 19. století nejenom v evropských zemích, ale i za oceánem.

1. Stručný příběh výroby flakónů

Flakóny tvoří jednu z částí dámské toalety. Od nejstarších dob je flakónům věnovaná pozornost kvůli rozšířenému použití v různých oblastech života. Nejčastěji sloužily flakóny jako nádoby na vonné látky: parfémy, oleje, bylinné směsi nebo aromatické soli. Od pradávna byly parfémy luxusní záležitostí. Schránky pro ně byly většinou vyráběny z drahých ušlechtilých materiálů.¹

Doklady prvních flakónů používaných na parfemované látky jsou známy již od 16. století př. n. l.² Z území starověkého Egypta se setkáváme se zlatými, měděnými, onyxovými nebo alabastrovými nádobkami [1]. K uskladnění vonných masť byly také používány hliněné flakóny, nalezené v některých císařských hrobkách [2].³ Ze stejné oblasti starověkého Egypta a Mezopotámie jsou známy doklady prvních skleněných flakónů. Bohaté egyptské zásoby písků umožňovaly zpracování skla v několika barvách – žluté, modré a bílé. Flakónky byly malého rozměru, protáhlé, válcovité, kapkovité nebo zoomorfní tvarů.⁴

Od konce 12. a na počátku 13. století př. n. l. sklářská výroba na území Egypta prožila úpadek a tím se od 4. století př. n. l. přesunula do Severní Sýrie a na Rhodos. Tady se vyráběly alabastrové flakóny tvarů antických amfor [3]. Později se podobné nádoby rozšířily v helénistických a římských zemích.⁵

Do ostatního Středomoří byly exportovány parfémy ve flakónech z černé skloviny nebo s černým dekorem. Různé techniky provedení nádob se uplatňovaly v zemích Blízkého východu. Do přelomu letopočtu se zde setkáváme s technikou mozaikového skla, malbou emailem nebo technikou millefiori.⁶

Řecká a římská antická tradice se vyznačují zvláště důležitou rolí vonných látek v náboženském a společenském životě. V Řecku se nejčastěji používaly hliněné nádoby různých tvarů s bohatým dekorem (amfory, oinochoé, aryballos, lékythos [4]), předměty ve tvaru zvířecích figur

---

¹ Věra VOKÁČOVÁ: Lavabo-flakon (kat.výst.).Uměleckoprůmyslové museum, Praha 1979, nepag.

² Pierre MARDAGA (ed.): Art & parfum: histoire des flacons, Liege 1989, 9.

³ Geopen KÖNYVKIADÓ: Parfémny století. Svět vůní, flakonů a značek. Debrecín 1999, 37.

⁴ Jitka LNĚNIČKOVÁ/ Petr NOVÝ: Schránky vůní (kat.výst.).Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou 1999, 41.

⁵ MARDAGA (pozn.2) 10.

⁶ Millefiori- starověká egyptská technika, při které barevná skleněná nit se sestavuje do podoby květů na průhledném podkladě (KÖNYVKIADÓ: Parfémny století. [pozn.3], 46)

nebo lidských jednotlivých částí těla. Naproti tomu v Římě již v 1. století př. n. l. se objevují flakóny z litého a foukaného skla [5].⁷

Z oblasti starověké Číny jsou známy flakóny z jadeitu, porcelánu a lakovaného dřeva [6]. V Evropě se stal porcelán oblíbeným materiálem pro výrobu parfémových dóz mnohem později, zejména v 18. století.⁸

Středozevní velká poptávka ve flakonérii v 1.-3. století n. l. určovala rozsáhlou výrobu flakónů. Avšak od 4. století antická kulturní tradice postupně upadávala. Nový vzestup flakonérie se odehrál v 11. století n. l. a byl spjat s křížovými výpravami. V jejich důsledku se do Evropy dostávaly nové druhy parfémů z Blízkého východu jako růžová voda a oleje, a spolu s tím i nové nádoby na tyto parfémované látky. Arabské flakónky z hlíny, skla nebo z kovu se odlišovaly bohatým ornamentálním dekorem a vysokým hrdlem nádob [7].⁹

Od 13. století byly největším centrem výroby skla Benátky. Tam se potkávali byzantští skláři s antickou tradicí. V této oblasti se většinou vyráběly flakóny zdobené emaily [8].¹⁰ Z italských zemí se pak flakóny s parfémami rozšiřovaly po celé Evropě. Je doloženo, že i na území Čech se od 16. století používaly italské nebo orientální parfémy, uchované v drobných jantarových, kovových, dřevěných nebo skleněných flakóncích.¹¹

Od doby středověku jsou známy také vonné látky v pevném stavu, které byly vkládány do drobných závěsných schránek, například ve formě jablka. Odsud pochází typ flakónu pomander, z francouzštiny “pomme d’ambre” – ambrové jablko [9].¹² Tento typ flakónu byl rozšířen zejména v období renesance a baroka. Od 18. století byl vystřídán flakónkem typu “vinegrette” – malou nádobkou se skrytou houbou uvnitř napuštěnou vonnými octy.¹³ Pomander byl většinou vyhotoven ve zlatě nebo stříbře a často zavěšován kolem krku nebo za opaskem [10].

Během 17. a 18. století se velká móda parfémů aktivně rozvíjela ve Francii. Zájem o luxusní flakonérii v době vlády Ludvíka XIV. rychle stoupal natolik, že do Francie byli pozváni benátští

---

⁷ MARDAGA (pozn.2) 14-19.

⁸ LNĚNÍČKOVÁ/NOVÝ (pozn.4) 41.

⁹ Ibidem

¹⁰ Richard Howard STAMELMAN: *Perfume: Joy, Obsession, Scandal, Sin: a cultural history of fragrance from 1750 to the present*, New York 2006, 74.

¹¹ LNĚNÍČKOVÁ/NOVÝ (pozn.4) 41.

¹² VOKÁČOVÁ (pozn.1) nepag.

¹³ KÖNYVKIADÓ (pozn.3) 48-49.

mistři.¹⁴ Mezi barokními flakóny první poloviny 18. století se nejčastěji setkáváme s kónickými formami, někdy v podobě číšek nebo pohárů s víkem. Pro zdobení skleněných flakónů často sloužilo fazetování¹⁵ nebo rytina. Zátky byly skleněné nebo kovové [11].¹⁶

Zvláště období rokoka se vyznačuje širokým spektrem použití parfémů a rozmanitostí druhů flakónů. Z přelomu 17. a 18. století jsou doloženy skleněné flakóny z Čech, vyráběné z čirého nebo rubínového skla s kovovými montážemi [12].¹⁷ Také na území Anglie a Německa ve 2. polovině 18. století získaly popularitu porcelánové flakóny nejrůznějších forem a tvarů [13].

V poslední čtvrtině 18. století směřoval stylový vývoj ke klasicismu, jehož první náznaky v českém sklářství se projeví na některých dekorech. Výroba mléčného opálového skla v harrachovských sklárnách od roku 1774 náleží již nové stylové epoše.¹⁸

---

¹⁴ Ibidem

¹⁵ Fasetování- typ výbrusu skla, sestavený z rovných řezů (Olga DRAHOTOVÁ (ed.): Historie sklářské výroby v českých zemích I.díl, Praha 2005, 535-536)

¹⁶ LNĚNIČKOVÁ/NOVÝ (pozn.4) 45.

¹⁷ Ibidem

¹⁸ Jan MERGL (ed.): Z Nového světa do celého světa: 300 let harrachovského skla, Praha 2012, 45.

2. Výrobci flakónů v Čechách

Před tím, než bude řeč o stylové charakteristice samotných flakónů, je nutné se zmínit o základních informacích, kde a jak se v Čechách flakóny vyráběly. Flakonérie, jak bylo naznačeno v předchozí kapitole, je již od starodávna odvětví sklářského průmyslu. Proto se výroba flakónů v Čechách vždy lokalizovala kolem předních sklářských hutí. Od poloviny 18. století se na území Čech zformovaly dvě hlavní sklářské oblasti – na jihu a na severu. Na jihu byly nejvýznamnějšími středisky sklárny v Novohradských horách, na Šumavě a v okolí Českého lesa. Tam působila většina sklářských hutí.¹⁹

Severní oblast Čech byla proslulá sklárnami v České Lípě a České Kamenici, v Kamenickém Šenově, v Turnově, Liberci a v Jablonci nad Nisou.²⁰ Výrobní střediska se většinou umísťovala v horských příhraničních pásmových oblastech Čech s Polskem a Německem na severu, a s Rakousku na jihu. Zejména německé rodiny od 16. století prosazovaly v Čechách výrobu benátského skla a významně podporovaly rozšíření sklářské tvorby.²¹

Do poloviny 19. století byla většina skláren součástí hospodářství šlechtického majetku. Proto patřily mezi největší výrobce hlavně velké rodinné podniky: meyrovské závody na Novohradsku a na Šumavě, výrobní komplex rodiny Reichů na Moravě, buquoyské sklárny na Novohradsku, harrachovská sklárna v Novém Světě, lichtensteinské sklárny na Moravě.²² Výrobní program skláren se velmi lišil, sklo a suroviny byly často orientovány na export do rakouských a německých zemí. Rafinérie skla jako druhotná etapa výroby fungovala na nákladnickém systému, kde nákladníci byli úzce spjati se sklářskými závody. Existoval velký počet menších rodinných dílen a podniků, které se zaměřovaly na rafinérii hotových výrobků a polotovarů. Takové dílny se většinou soustřeďovaly na severu Čech – v oblastech okolo Boru, Skalice u České Lípy, Kamenického Šenova a na Jablonecku.²³ Od 1. poloviny 18. století byla poptávka rafinačních dílen po surovině natolik velká, že sklo bylo dováženo z jihu.²⁴

Vynikající rafinerské provozy fungovaly i v Praze. Tady byl velký počet zákazníků a milovníků luxusního zboží. K takovým luxusním výrobkům bezprostředně patřily i flakóny, které

¹⁹ Vlastimil VONDRUŠKA: Sklářství, Praha 2002, 179.

²⁰ Ibidem

²¹ Olga DRAHOTOVÁ/ Václav ŠTĚPÁN: Renesanční sklářství v Čechách a na Moravě v evropském kontextu a nejvýznamnější střediska výroby, in: Olga DRAHOTOVÁ (ed.): Historie sklářské výroby v českých zemích I.díl, Praha 2005, 134.

²² Ibidem 264.

²³ Ibidem 265.

²⁴ VONDRUŠKA (pozn.19) 179.

byly obvykle rozdělovány do dvou různých kategorií.²⁵ Do první spadaly běžné jednoduše vyráběné flakóny – obaly na drogistické zboží. Takový typ flakónů měl jenom praktickou funkci a nevyznačoval se zvláštním úsilím o estetickou stránku svého vzhledu. Druhý typ flakónů – flakóny dekorativní. Při zakoupení hotového kosmetického zboží byl jeho obsah přeléván nebo přesypán do rafinovaně realizovaného obalu. Sem patří nejružnější toaletní soupravy. Takový typ flakónů vždy byl počítán za luxusní záležitost.²⁶

Mezi největší pražské podniky, které vyráběly luxusní flakóny patřily firmy rodiny Steinwaldů nebo firma P. Czermak. Ve 2. čtvrtině 19. století Wilhelm Hoffmann z Karlových Varů vybudoval největší pražskou rafinérii skla.²⁷ Broušené toaletní sklo se také vyrábělo ve Zlíchově u Prahy nebo v Poděbradech. Tyto podniky zaznamenaly svůj největší rozvoj v první polovině 20. století.²⁸

Nejrozsáhlejší výroba luxusního toaletního skla se rozvíjela na území Jizerských hor. Zejména v Jablonci nad Nisou, který se stal v průběhu 19. století centrem světového obchodu se skleněným dekorativním zbožím.²⁹

Flakonérie vyrostla v samostatné odvětví díky zásluze rodiny Riedlů, kteří od 2. poloviny 18. století provozovali v Jizerských horách několik skláren, včetně výroby toaletního skla.³⁰ V 18. století byly flakóny vyráběny a dál dodávány do brusíren, kde probíhalo jejich následné zdobení. Desítky brusíren se rozmístily v údolí řeky Kamenice: Josefův Důl, Antonínov, Dolní Maxov, Albrechtice, Jiřetín, Tanvald.³¹ Vedle broušení se flakóny dekorovaly také rytím, zlacením nebo malováním. Od poloviny 19. století se uplatnily nové technologie, spočívající v použití polotovarů pro brusírny. Flakóny byly lisovány do kovových forem s již vyznačeným vzorem a pak pouze dobrušovány v brusírnách.³² Typickým znakem pro produkci tak stalo zasazování flakónů do elegantních kovových montáží.

---

²⁵ Jitka LNĚNIČKOVÁ: České & moravské obalové sklo: historie a současnost, Plzeň 2007, 80.

²⁶ Ibidem

²⁷ Jitka LNĚNIČKOVÁ: Rafinerie, in: Olga DRAHOTOVÁ (ed.): Historie sklářské výroby v českých zemích I.díl, Praha 2005, 266.

²⁸ LNĚNIČKOVÁ/NOVÝ (pozn.4) 29.

²⁹ Ibidem 19.

³⁰ Petr NOVÝ: Lisované sklo a krystalerie v Jizerských horách: historie výroby, sklárny, rafinerie, export. Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou 2002, 14-18.

³¹ LNĚNIČKOVÁ/NOVÝ (pozn.4) 19.

³² Ibidem

S použitím polotovarů se jablonecká produkce značně zlevnila a zájem o ni stoupl vzhůru. Předlisované toaletní sklo vyráběly riedlovské firmy: J. Riedel – Dolní Polubný a C. Riedel – Josefův Důl.³³

Vedle Jablonce nad Nisou se hlavním sklářským výrobcem v oblasti Krkonoš stala sklárna hrabat Harrachů v Novém Světě, která se zabývala také výrobou dekorativní toaletní produkce. Rychle se uplatňovaly nové techniky ve výrobě skleněného zboží, které byly používány i při výrobě toaletního skla: výroba opálových flakónů, rozvoj barevných sklovin, zdobení skla benátskými nitkovými dekory.³⁴

Další oblastí, kde se vyráběly flakóny v Čechách, byl sousední okres Lužických hor s největšími centry v Novém Boru a Kamenickém Šenově. Sem se dovážely sklářské polotovary z moravských a slezských skláren, které pak byly zpracovány menšími rafinériemi. Dílny se vyznačovaly šikovnými řemeslníky, kteří práci prováděli podle rodinných receptur a speciálních postupů, a to většinou na zakázku pro velké sklářské a obchodní firmy, zadávající vlastní vzory, které ještě mohly být dotvářeny a dodatečně upraveny.³⁵

Z 19. století jsou známy některé lokální firmy: I. Palme & Co. z Práchně, vyrábějící bohatě broušené flakóny z čirého skla nebo také zoomorfních tvarů, dekorované malbou zlatem, jindy doplněné montážemi. Z Nového Boru je doložená firma F. Egermann. Podobně jejich specializací byly čiré broušené flakóny originálnějších forem. Význačná firma bratří Rachmannů z Nového Boru začala jako první vyrábět v Čechách flakóny typu rozprašovače.³⁶

Česká produkce se šířila daleko za hranice státu. Speciální zboží bylo vyráběno například pro zákazníky v Turecku, Arábii, Americe a Anglii. Kromě četných podniků na severu Čech se výrobou flakonérie zabývaly i jiné firmy. Známým dodavatelem luxusních flakónů a toaletních souprav od konce 19. století byla firma Moser v Karlových Varech. V sousední oblasti Teplic se vyznačovala firma Rudolfova huť, která vyráběla velké množství lisované flakonérie.³⁷ Náročnější toaletní sady se produkovaly v Košťanech firmou J. Rindskopfs's Söhne. Firma F. Welz v Hrobu byla známá výrobou dóz na pudr.³⁸

I když jižní Čechy se specializovaly především na sklářskou prvovýrobu, i tady nacházíme některé speciality: produkce firmy Meyer, kde aktivně probíhal rozvoj barevných sklovin anebo

---

³³ Ibidem

³⁴ Jan SCHÖTTNER: Harrachovská sklárna Nový Svět v první polovině 19. století, České Budějovice 2011, 34-40.

³⁵ LNĚNIČKOVÁ/NOVÝ (pozn.4) 24.

³⁶ Ibidem

³⁷ LNĚNIČKOVÁ/NOVÝ (pozn.4) 29.

³⁸ Ibidem

firma J. Eisner & Sohn.³⁹ V 70. letech 19. století vyráběly sklárny na Vimperku bohatě malované flakóny v neorenesančním či islámském stylu pro vídeňskou firmu J.&L. Lobmeyr.⁴⁰

---

³⁹ Jitka LNĚNIČKOVÁ: Šumavské sklářství, Sušice 1996, 31-34.

⁴⁰ LNĚNIČKOVÁ/NOVÝ (pozn.4) 29.

3. Flakonérie v první polovině 19. století

Od 2. poloviny 18. století v Evropě postupně narůstal obdiv k antice, který na konci století vyústil v nový styl – klasicismus. Zájem o antické starožitnosti a archeologické pozůstalosti velice ovlivnil charakter a tvar uměleckořemeslných výrobků. Kolébkou zrození nového klasicistního stylu se stala Francie, kde dvůr krále Ludvíka XVI. a jeho manželky Marie Antoinetty určoval směr uměleckého rozvoje. Odtud se svěží módní proudy šířily do ostatních evropských zemí – Anglie, Německa a Rakouska, odkud pak docházely i do Čech.⁴¹

V poslední čtvrti 18. století spočíval charakter české výtvarné výroby v přizpůsobení antikizujících forem a jejich aplikaci na hotovou pozdně barokní a rokokovou tradici.⁴² Formy přejímaly klidnou linii a vycházely z tvarů antické keramiky. Z rafinačních technik se nejvíce uplatnil brus. Malba se uplatnila zejména na předmětech z mléčného skla, napodobující porcelán. Tento typ skla od 70. let 18. století začala vyrábět harrachovská sklárna v Novém Světě jako reakci na francouzské a benátské opálové sklo.⁴³

Nejčastějším dekorem na mléčném skle se stala růže. Rokokové motivy doplňovaly koncept girlandami, mřížkou z drobných květů a věnci [14]. Na přelomu století došlo ke krizi ve výrobě a odbytu české sklářské produkce. Velká konkurence anglického broušeného skla, které stalo fenoménem v evropském sklářství, zadávalo odted' směr stylového vývoje. Anglická produkce se vyznačovala vysokými technickými kvalitami a bohatostí dekorace broušením, založeným na tvaru čtyřhranných kamínků, vytvářejících formy čtyřhranných jehlanů. Tento typ brusu se jmenoval kaménkový (diamantový, briliantový či anglický).⁴⁴ Odbyt českého skla klesal také v důsledku francouzských válek od Velké francouzské revoluce až do Napoleonovy porážky.

Po revoluci byly parfémy a další luxusní kosmetické záležitosti počítány ve Francii za symboly aristokratické rozkoše. Novým módním trendem se stala přirozenost.

---

⁴¹ Jarmila BROŽOVÁ: Umělecké řemeslo klasicismu a empiru, in: Helena LORENZOVA/Tat'ana PETRASOVA (ed.): Dějiny českého výtvarného umění III/1, Praha 2001, 151.

⁴² SCHÖTTNER (pozn.34) 164.

⁴³ VONDRUŠKA (pozn.19) 139-140.

⁴⁴ Ibidem 141.

Pro toaletní sklo počátku 19. století se staly charakteristickými jednoduché tvary a uměřený dekor. Francie po revoluci odmítla přepych a s tím spojené luxusní předměty. Flakóny se vyráběly převážně z čirého skla s minimalistickým dekorativním prvkem. Nejdůležitějším aspektem se stalo odhmotnění a zvýraznění subtilních forem, čerpajících z antických předloh.⁴⁵

Masivní klasicismus z konce století byl vystřídán svou druhou fází během vlády Napoleona Bonaparte – empírem. Porevoluční francouzská aristokracie musela zklidnit své rozmachy a vzory pro životní styl a přorientovat se na skromnější chování. Zdrženlivost a opatrnost se projeví na všech oblastech života, včetně uměleckého řemesla.

Napoleon vrátil parfémům svou slávu. Císař, a s ním i většina jeho okolí, rád používal květinové a citrusové vůně, nejrůznější vonné směsi a soli. Používaly se flakóny typu „vinaigrette“ a od 30. let i flakóny – rozprašovače, vymyšlené od 30. let legendou francouzského kuchařství – Brillat-Savarinem.⁴⁶ Začaly se používat jemně parfémované kapesníky. Sám Napoleon měl v oblibě německou směs citrusových silic pod romantickým názvem „l'Eau Admirable“.⁴⁷

Empírové toaletní sklo mělo stejně jednoduché tvary a uměřený dekor jako dříve. Z důvodů rozmanitosti parfémovaných látek zůstal počet typů flakónů velmi bohatý. Nádoby z čirého skla doplňoval kov v montáži, zdobený klasicistními ornamenty a často symboly císařské vlády [15]. Důraz se kladl především na lesk skla, váhu a způsob brusu. Velmi oblíbeným se stal anglický brus, zdůrazňující vynikající kvality diamantu..⁴⁸

Francouzské tendence ovlivnily i české toaletní sklo první čtvrtiny 19. století. Do Čech tyto empírové prvky pronikaly prostřednictvím Vídně. Výroba flakónů na počátku 19. století se soustřeďovala ve sklárnách oblasti Jizerských hor na severu Čech a Krkonoš a to zejména v Harrachovských podnicích, ale také v Buquoyových hutích na Novohradsku v jižních Čechách. Místní výrobci se rychle přizpůsobili novým požadavkům a během 1. čtvrtiny 19. století úspěšně kombinovali na flakónech anglické a francouzské prvky.⁴⁹ Základním typem v době empíru se stal flakón jednoduchého okrouhlého tvaru, zdobený diamantovým brusem, navazující na anglické dobové vzory [16].

---

⁴⁵ BROŽOVÁ (pozn.41) 153.

⁴⁶ MARDAGA (pozn.2) 66.

⁴⁷ LNĚNIČKOVÁ/NOVÝ (pozn.4) 49.

⁴⁸ BROŽOVÁ (pozn.41), 155-156.

⁴⁹ Ibidem

Rychle zvládnutá anglická technika brusu byla od 20. let rozšířená českými skláři o složitější kombinace ze základních prvků – klínového řezu, kuliček, olivek. Tak vznikaly komplikovanější sestavy, doplněné křížky, hvězdami a jehlany. Nejrozšířenějším ozdobným prvkem byl klasicistní figurální nebo ornamentální motiv, někdy vyplněný malbou zlatem nebo rytinou.⁵⁰ Dekorativní sklo bylo často opatřeno podstavcem [17].

Od 30. let pronikají do Čech francouzské inspirace rytého dekoru vojenských emblémů a napoleonovských portrétů. Na víčkách flakónů se objevují vyryté profily významných osobností [18]. Empírová záliba v polodrahokamech a minerálech inspirovala české skláře ve 20. letech 19. století k novým dekoračním technikám a nápaditým tvarům toaletního skla. Přestože empírové nádoby se vyráběly převážně z kvalitního čirého skla, antické inspirace vedly ke záměrnému snižování jeho průsvitnosti. Povrch byl matován tak, aby připomínal alabastr. Mléčné sklo mělo například napodobovat mramor.⁵¹

Buquoyské sklárny v Jiříkově Údolí a ve Stříbrné Huti začaly s výrobou barevného opakního skla, označovaného jako hyalit..⁵² Buquoyský černý hyalit (od r. 1817) a červený (od r. 1819) měl napodobovat nejenom antickou keramiku, ale i čínské laky dynastie Ming. Proto zdobila výrobky často zlacená malba s figurálními scénami Číňanů nebo ornamentální motivy s draky a květy [19].⁵³

Skutečnou senzací se stalo objevení lithyaninu (z řeckého *lithos*-kámen)⁵⁴ - sklářem Friedrichem Egermannem, lazury, napodobující mramor na červeném hyalitu. Lithyaninové flakóny nejrůznějších tvarů a velikostí zdobil brus a malba zlatem [20]. Egermannovy flakóny byly často ozdobeny velkými oválnými kameny nebo vybroušenými medailony, zasazenými do zlata. Odlišovaly se širokou barevnou škálou od temně červených do fialových po modré a sytě zelené.⁵⁵

Lehký a hravý *biedermeier* přenesl módu čerstvých vůní citrusů, levandule, fialek a verbeny na barevné průsvitné flakóny. Od 40. let 19. století zažívalo barevné sklo svého vrcholu.⁵⁶ Toaletní

---

⁵⁰ LNĚNIČKOVÁ/NOVÝ (pozn.4) 49.

⁵¹ SCHÖTTNER (pozn.34) 167.

⁵² VONDRUŠKA (pozn.19) 143.

⁵³ LNĚNIČKOVÁ/NOVÝ (pozn.4) 53.

⁵⁴ Helena BROŽKOVÁ: České sklo-hra tvarů, barev a dekorů, in: Radim VONDRÁČEK (ed.): *Biedermeier: umění a kultura v českých zemích 1814-1848*, Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze 2010, 111.

⁵⁵ Radim VONDRÁČEK (ed.): *Biedermeier: umění a kultura v českých zemích 1814-1848*, Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze 2010, 452-453.

⁵⁶ BROŽOVÁ (pozn.41), 382.

sklo bylo zdobeno nejrozmanitějšími barevnými dekoračními technikami – lazurami, listry, vrstvením. Oblíbenou kombinací ve zdobení se stala barva spolu s malbou [21]. Názvy barevných skel byly odvozeny podle drahých kamenů – rubínu, tyrkysu, safíru, chrysoprasu a akvamarínu.⁵⁷ V době biedermeieru postupně začínají mizet kovové montáže na flakónech, zátky jsou převážně broušené ze skla. Brus zůstává jako důležitá technika při tvarování tělesa flakónu [22].

V průběhu čtyřicátých let paralelně se stylem biedermeieru pronikají do českého skla tendence druhého rokoka, spočívající v chladných tónech barev.⁵⁸ Ve flakonérii najdeme bílé a světle modré, pastelově růžové a čerstvě zelenavé opálové flakóny, často spojené do kompaktních souprav [23].

Flakóny často sloužily jako skvostné dárky. Rozvoj flakonérie a poptávka po dekorativních předmětech způsobily vznik komerčních balení parfémů. Prvními pražskými obchodními firmami byly podniky A. D. Corda a Adolf Brichta, kteří dostávali broušené čiré nebo barevné flakóny od velkých dodavatelů a opatřovali je přivěšenými papírovými etiketami.⁵⁹

---

⁵⁷ LNĚNIČKOVÁ/NOVÝ (pozn.4) 57.

⁵⁸ BROŽOVÁ (pozn.41) 382.

⁵⁹ LNĚNIČKOVÁ/NOVÝ (pozn.4) 57.

4. České flakóny ve 2. polovině 19. století a historizující styly ve flakonérii

Od 2. poloviny 19. století dominují v umění historizující tendence, které se obrací zpět při hledání inspirace ve velkých stylech minulosti – v renesanci, v gotice, v románském umění. Výjimečností 50. a 60. let 19. století je to, že u předmětů denní spotřeby vystupuje do popředí nejenom dekorativní složka, ale i funkční. Zájem o ní se projevil prostřednictvím početných výstav, jež se staly velmi oblíbenými a zažily obrovský rozmach během druhé poloviny století. Uspořádané výstavy přenášely praktické doklady o fenoménu století – odumírání manufakturní výroby a zrození nového způsobu výroby – technického.⁶⁰

První mezinárodní expozici, která začala epochu světových výstav, se stala Velká výstava průmyslových prací všech národů v Londýně v roce 1851. Během ní mělo české sklo poprvé příležitost se ukázat natolik širokému publiku. Výstavy se zúčastnily sklárny harrachovská a buquoyská, a také pražská firma Hoffmann.⁶¹ Mezi pečlivě vybranými exponáty byly ukázány i menší výrobky: hranované toaletní flakóny ze skla Isabell, Chrysopras, Rosa, Rubín, Lapis lazuli či Turquis z Harrachovské sklárny [24].⁶²

Vstup do anglického pavilonu na Světové výstavě v Křišťálovém paláci lákal pozornost návštěvníků tím, že na začátku expozice jich vítala fontána z parfémů, navržená tehdejším největším britským obchodníkem s drogistickým zbožím – Eugenem Rimmelem [25].⁶³

Mimořádný úspěch během 60. let 19. století mělo anglické křišťálové sklo, inspirované antickou keramikou. Pozoruhodným faktem je, že angličtí skláři přenesli antické tvary a dekory do jiného materiálu – skla. Tak se řemeslníci vyhnuli mechanickému napodobení řecké keramiky a navíc zdokonalili starší technologii. Tento inovativní prvek – přenos historické předlohy na jiný materiál, byl pak charakteristickým mezi tvůrčími metodami řemeslníků během celé druhé poloviny 19. století.⁶⁴

Ve stejné době se počet výrobců parfémů ve Francii zdvojnásobil. Francouzské parfémy se rozšířily po celém světě a získaly velké uznání. Konkurovat jim mohly jenom anglické firmy. Největšími francouzskými obchodními firmami na parfémy ve 2. polovině 19. století byly Jean-

⁶⁰ Jarmila BROŽOVÁ: *Historismus: Umělecké řemeslo 1860-1900*, Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze 1975, nepag.

⁶¹ VONDRUŠKA (pozn.19) 149.

⁶² MERGL (pozn.18) 153.

⁶³ MARDAGA (pozn.2) 66.

⁶⁴ BROŽOVÁ (pozn.60) nepag.

Francois Houbigant (otevřen roku 1775) a od roku 1828 vstoupil na scénu Guerlain.⁶⁵ Mezi největší francouzské sklářské podniky, zabývající se výrobou flakónů, patřila firma Baccarat. Jejich flakóny se od 60. let 19. století vyznačují elegantností forem a originálními tvary zátek [26].

V Paříži se flakóny prodávaly ve specializovaných obchodech se sklem a křišťálem. Tyto toaletní nádoby se staly rychle velmi vyžadovaným zbožím, takže se flakóny začaly prodávat také v papírnictvích a u obchodníků s módním zbožím.⁶⁶

Francouzské flakóny na počátku 2. poloviny 19. století jsou často zasazeny do metalických zlatých nebo stříbrných montáží, zdobený rytým naturalistickým dekorem úponků a rokaje. Jiné jsou vyráběné z drahokamů, doplněné různě tvarovanými zátkami, perlami a monogramy [27].⁶⁷

Stylová situace v Čechách ve 2. polovině 19. století se vyvíjela pomalu, s téměř desetiletým zpožděním vůči ostatní Evropě.⁶⁸ Historizující vlna ovlivnila skleněné výrobky, včetně flakonerie. Už od 30. let 19. století bylo pro toaletní sklo vybráno rokoko, jakožto nejvhodnější styl, které ve 2. polovině století dostalo předponu „druhé rokoko“. Místo dynamických neklidných forem biedermeieru se do popředí dostávaly jednodušší tvary flakónů, jejichž forma už nebyla natolik ovlivněna broušeným dekorem.⁶⁹

Od čtyřicátých let začaly být protáhlé vertikální korpusy flakónů vyvažovány horizontálně uspořádanými broušenými prvky. Vedle fazet se objevily dekorativní motivy přírodních elementů jako zátky ve tvaru listů či květů, šišek nebo žaludů [28].⁷⁰ Mezi populární flakóny druhého rokoka patřily vyrobené z různobarevného opálového skla, často překrytý bílým opálovým sklem s probroušenými vrstvami. Takové výrobky vyráběly především šumavské sklárny, ale také buquoyské hutě na Novohradsku [29].⁷¹ Zajímavé je, že zvláštní tlumení barev v období druhého rokoka bylo dosaženo bílým emailem, který se nanášel vrchní vrstvou, byl pak probušován a vytvářel na povrchu nádob ornamentální motivy. Tyto ozdobné elementy v sobě kombinovaly

---

⁶⁵ MARDAGA (pozn.2) 67.

⁶⁶ Ibidem 72.

⁶⁷ Ibidem 72-74.

⁶⁸ BROŽOVÁ (pozn.60) nepag.

⁶⁹ MERGL (pozn.18) 112.

⁷⁰ Ibidem 114.

⁷¹ BROŽOVÁ (pozn.41) 382.

gotické architektonické tvarosloví: gotické kružby, oválné medailony, arkády s tudorskými oblouky spolu s naturalismem druhého rokoka – spirálovité linie, hrotité listy, květy, olivky, kuličky [30].⁷² Alabastrová skla byla často malovaná zlatem. Nejrozšířenějšími motivy byly květy a rokaje [31,32].

Rokokové inspirace přežívají v toaletním skle po celou druhou polovinu 19. století paralelně s novobaročnými, renesančními a antikizujícími tendencemi.

Novobaročko se uplatnilo na tvarech některých flakónů zejména v 70. a 80. letech 19. století. Šlo o nádoby kruhových forem z čirého skla. Ozdobnými motivy sloužil rytý dekor, jemný brus a lehké fazetování po okrajích [33]. Neobaroční skla vešla do výrobního programu sklárny Adolfov u Vimperka. Skleněné výrobky se zhotovovaly podle řezaných českých skel 18. století. Bohatý rytý dekor vyplňovali přední čeští řezbáři – Franz Knöchel a August Helzl.⁷³

Ve druhé polovině století se produkce harrachovských skláren vyznačovala především bohatou dekorací flakónů. Výrobky byly dekorovány nejrůznějšími technikami-probrušeným ornamentem, řezáním, zlacením, natavením barevných nití na čiré sklo, malbou. U flakónů jiných výrobců se široce uplatnilo zdobení korpusu jemným a jednoduchým dekorem pod názvem "tisíce očí", nebo také kapkami a trojlístky [34].⁷⁴

Kromě Harrachova vyráběla flakóny ve stylu druhého rokoka firma Meyrův synovec na Novohradsku. Jejich produkce hodně navazovala na francouzské vzory firem Baccarat z Paříže či Maes z Clichy.⁷⁵

Přestože byla kvalita českého skla ve 2. polovině 19. století stále na nejvyšší úrovni, světové výstavy v Londýně v roce 1862 a v Paříži v roce 1867 ukázaly negativní hodnocení českých výrobků z důvodu zaostávání stylu. Způsob dekoru skla neukazoval skoro žádné změny, neboť broušení, malování zlatem nebo emaily a řezba jsou techniky zůstávající z minulosti. Do popředí vstoupilo anglické sklo, inspirované antikou a renesancí.⁷⁶ Vlivem úspěšného anglického skla historizujících stylu, čeští producenti se obrátili ke klasickým kompozicím v antikizujícím a později renesančním stylu.

Napodobení antické keramiky anglickými skláři vyústilo v návrhy a realizaci nádob v černě zabarveném a v červeném hyalithovém skle, realizovaném harrachovskou sklárnou. Sklárna v

---

⁷² Ibidem 383.

⁷³ Jarmila BROŽOVÁ: Umělecké řemeslo historismu, in: Helena LORENZOVÁ/Tat'ana PETRASOVÁ (ed.): Dějiny českého výtvarného umění III/2, Praha 2001, 225.

⁷⁴ LNĚNÍČKOVÁ/NOVÝ (pozn.4) 61.

⁷⁵ Jitka LNĚNÍČKOVÁ: Sklářský příběh ze Šumavy, Sušice 1997, 14.

⁷⁶ BROŽOVÁ (pozn.73) 210.

Novém Světě rychle reagovala na nové podněty a zhotovila sérii skel v antikizujícím stylu.⁷⁷ Formy detailně kopírovaly antické předlohy, vázy a flakóny ve tvarech amfor zdobila virtuózně provedená malba zlatem. Ve snaze napodobit antickou řeckou keramiku vznikaly nádoby s červenou figurální malbou, opálové na nohách s uchy. Idealizované představy o antickém světě se vyskytovaly na dekorech, jindy kombinujících několik historizujících stylů dohromady. Obrisy flakónů přejímaly oblé, hruškovité tvary. Horizontální členění se projevovalo ve zlatých prstencích kolem hrdla nádob, v pásových malovaných prvcích na těle a hrdle flakónů. Mezi nejrozšířenější patřil meandr. Důležité místo bylo vyčleněno medailonu s portréty antických božstev [35].⁷⁸

Průkopníkem v českém novorenesančním skle, inspirovaném benátským renesančním sklářstvím, se stala rakouská firma J.& L. Lobmeyr. Produkci skla zajišťovala především česká sklárna Adolfov ve Vimperku. Toto sklo bylo tenkostěnné, malované zlatem a emaily. Ke spolupráci nad výrobky byly přilákáni významní vídeňští umělci, kteří vytvářeli návrhy pro firmu, stejně jako i sám majitel Ludwig Lobmeyr. Skleněné výrobky v novorenesančním stylu navazovaly na broušené a řezané křišťály rudolfínské doby z přelomu 16. a 17. století.⁷⁹

Lobmeyr čerpal inspiraci i z českého barokního skla. Náročný rytecký dekor, provedený se vši precizností a perfekcí, jak figurální tak i ornamentální, se stal charakteristickým firemním prvkem.⁸⁰ Firma Ludwiga Lobmeyra spolupracovala i s dalšími českými sklárnami – J.Meyr's, J.Schürer, Harrachovská sklárna a velmi ovlivnila jejich produkci.⁸¹

Novorenesanční výrobky se objevují v českých sklárnách od 70. let 19. století. Vznikaly kopie českých historických skel ale i jejich parafráze. Flakóny se vyrábějí z tmavé skloviny (kouřové, černé, smaragdové). Dekoračním prvkem sloužila portrétní malba v medailonech a malba zlatem renesančních prvků [36]. Mezi výrobci těchto flakónů – Harrachovská sklárna, firma J.Meyr's Neffe a rafinerie na Novobrodsku.⁸²

Ludwig Lobmeyr přinesl i jinou inspirační vlnu pro české sklo 70. let. Podnikatel rozšířil svoji nabídku o práce v orientálním stylu, které byly pečlivě vypracované emailovou malbou.

---

⁷⁷ MERGL (pozn.18) 178.

⁷⁸ Ibidem 179.

⁷⁹ Karel HOLEŠOVSKÝ/ Jarmila BROŽOVÁ: České sklo 19. století: ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a Moravské galerie v Brně (kat.výst.), Brno 1979, nepag.

⁸⁰ Alena ADLEROVÁ: Výtvarný vývoj českého skla ve 2. polovině 19. století, in: Olga DRAHOTOVÁ (ed.): Historie sklářské výroby v českých zemích I.díl, Praha 2003, 358.

⁸¹ VONDRUŠKA (pozn.19) 150-151.

⁸² Jitka LNĚNIČKOVÁ: Sklářství v českých zemích ve 2. polovině 19. století, in: Olga DRAHOTOVÁ (ed.): Historie sklářské výroby v českých zemích I.díl, Praha 2003, 331.

Západní Evropa tou dobou zažívala velký obdiv k uměleckému řemeslu Blízkého a Dálného východu, jehož ohlasy ovlivnily všechna odvětví užitého umění.⁸³

Sklo pro L. Lobmeyra vyrobila sklárna Adolfov u Vimperka na Šumavě. V roce 1873 byla představena nová skleněná kolekce na světové výstavě ve Vídni, kde se jí dostalo velké pozornosti. Hlavním dekoračním prvkem skla v orientalizujícím stylu byl bohatý malovaný ornament. Dekor realizovaný v pestrých zářivých barvách na zlatém pozadí prokazoval maurské, perské, indické a turecké inspirace. Malba byla také realizovaná zlatem a opakními emaily. Exotický dekor zdobil skoro celou plochu nádob [37]. Formy flakónů byly inspirovány orientálními nádobami. Většinou s dlouhým úzkým hrdlem a okrouhlým nebo elipsovitým tělesem. Nádoby spočívaly na kruhové patce, jinde odstupňované a zúžené vzhůru do podstavce. Hrdlo bývalo oddělené prstencem a zvýrazněno zlacením.

Zvláštní důraz se kladl na dekor na místě vydutí flakónu. Většinou to byly jemné vyzlacené linie, zvýrazněné kruhovými ornamenty s doplněním drobných barevných dekorativních kamínků či polodrahokamů. Zátka tvořila dokonale ukončenou kupolovitou špičku [38, 39].

Zajímavým faktem je, že vzorem pro sérii flakónů v orientalizujícím stylu od L. Lobmeyra byly soudobé ruské a orientální zlatnické práce z filigránu, doplněné ozdobou z pestrých emailů. Příkladem mohou posloužit výrobky ruského řemeslníka z Petrohradu Ivana Petroviče Chlebnikova [40].⁸⁴ Další inspirací při výrobě českého skla v orientalizujícím stylu mohly posloužit výrobky Philippa-Josepha Brocarda. Tento francouz v 60. letech 19. století se pokusil napodobit staré syrské lampy ze 14. století, sloužící jako náčiní do mešit. Umělci se podařilo odhalit některé specifické aspekty tehdejší technologie malby. Jeho výrobky se neohraničovaly jenom lampami. Kromě nich se soustředil na výrobu váz, karaf, mís a jiných dekorativních nádob. Tímto sklem, vystaveném v Paříži v roce 1878, byl inspirován a ovlivněn ve své ranné tvorbě mladý Emille Gallé.⁸⁵

Sklo, inspirované orientálními vzory se vyrábělo od 60. let také v Rusku. Populární tendencí v Petrohradu ve 2. polovině 19. století byl zájem o ruskou historii a s tím spojené kopírování předmětů, náležejících vládnoucím osobám. Například flakón, který vlastnil Carevič Ivan (1554-82) – syn Ivana Hrozného, byl opakovaně vyroben v roce 1867 [41].⁸⁶

---

⁸³ ADLEROVÁ (pozn. 80) 360.

⁸⁴ HOLEŠOVSKÝ/BROŽOVÁ (pozn.79) nepag.

⁸⁵ VONDRUŠKA (pozn.19) 155.

⁸⁶ Nina Aleksandrovna AŠARINA (ed.): Russian decorative art: 12th to Early 20th Century. The historical museum, Moscow, Leningrad 1987, 94.

Ruská historizující a orientální užitková produkce, bohatě dekorovaná zlacením a emaily, dostala ocenění i v Evropě a dominovala až do nástupu secese.⁸⁷

Iniciativu Lobmeyra a sklárny Meyrův synovec v Adolfově ve výrobě skla v orientalizujícím stylu podpořily i další české sklářské podniky: harrachovská sklárna v Novém Světě, Moser v Karlových Varech, J. Mühlhaus & Co. V Novém Boru.⁸⁸

Po Světové výstavě v Paříži v roce 1878 se Západní Evropa seznámila s uměním Japonska, což poskytlo novou vlnu inspirací. Princip japonské dekorace spočíval v přímém kontaktu a studiu přírody a následujícím přenášení naturalistických motivů přímo na předměty umění.⁸⁹ Tento princip vyžadující trpělivost a perfekcionalismus nebyl na počátku evropany úplně pochopen, jelikož ti prováděli práci mnohdy mechanicky. Přírodní japonizující motivy byly přenášeny na evropské tvary, čím vznikalo porušení původní myšlenky. Jako předlohy pro dekor na skleněných výrobcích sloužily často litografie francouzských umělců, kteří začali jako první kopírovat styl Orientu. Využívaly se také práce autorů, specializovaných na exaktní přírodovědeckou ilustraci nebo na studie ornamentu [42]. Mezi nimi byla nejdůležitější pařížská publikace M. A. Racineta *L'ornement polychrome*, velice oblíbená a bohatě využívaná v osmdesátých letech českými sklárnami.⁹⁰

Například harrachovská sklárna v Novém Světě čerpala zdroje inspirace v podobných publikacích a navíc se nezbytnou příručkou pro sklářské umělce stala známá *The Grammar of Ornament* od Owena Jonese.⁹¹

Výroba luxusních skleněných výrobků se obracela na japonské, perské a indické předlohy. Rozmanitost forem se soustřeďovala zejména kolem cibulovitých tvarů nádob s vysokým hrdlem na tenkém podstavci [43]. Kromě bohatého pestrého ornamentu, pokrývajícím celou plochu nádob, vyráběla harrachovská sklárna paralelně nádoby s naturalistickým květinovým dekorem. Bohaté kompozice z květín a ptáků se uplatnily především na vázách. Pro realizaci podobných chef-d'oeuvres byli ke spolupráci se sklárnou přizváni přední malíři: Wilhelm Pohl, Ernst Rieger, Franz Mohr, bratři Herrmannové a další.⁹²

Móda orientálního stylu ve sklářské výrobě projevující se v různých jeho variacích trvala do konce 19. století. Z devadesátých let jsou z archivu harrachovské sklárny doložené příklady toaletních flakónů z čirého skla. Formy nádob se různily od kulovitě hruškovitých až po hranolové

---

⁸⁷ VONDRUŠKA (pozn.19) 156.

⁸⁸ LNĚNIČKOVÁ/NOVÝ (pozn.4) 69.

⁸⁹ HOLEŠOVSKÝ/BROŽOVÁ (pozn.79) nepag.

⁹⁰ MERGL (pozn.18) 240-241.

⁹¹ Ibidem

⁹² Ibidem 240.

konické [44]. Ukončení podobných flakónů završovaly zátky ve formě šišek a koulí na elegantních malých podstavcích nebo štíhlé špičaté zátky ve tvaru jehlanu. Některé flakóny měly jedno ucho – zřejmou inspiraci orientálními džbány. Povrch flakónů byl zdoben jemným brusem, vyplněným formou vertikálních pásů s jednoduchými geometrickými vzory. Plocha horizontálních pásů, lemujících tělo flakónu uprostřed, byla často zvýrazněna zlaceným akantovým dekorem. Podobné sklo bylo doloženo mezi výrobky sklárny Meyrův synovec v Adolfově či v Novém Boru, kde vedle sebe existovalo několik úspěšných rafinérií.

Například rafinérie Julius Mühlhaus & Co. se specializovala na přesné kopie historických předloh. Na své výrobky firma zavěšovala malé štítky s informací o původu originálu.⁹³ Jejich flakóny byly podobně vyráběny z čirého broušeného skla a zdobené malbou zlatem. Za dekorativní prvek sloužily červené lazury, tvořící dokonalou kombinaci se zlacením. Přítomné jsou jak geometrické ornamenty, tak i květinové kompozice v medailonech [45].

Kvůli četnému napodobení historických předloh přispěly sklárny v Novém Boru ke znovuoobjevování výrobních a dekoračních technik a k vyvinutí nových: foukání do forem, členění vydutými oblinami, dekorování drobnými nálepy nebo ovíjenými vlákny.⁹⁴

Sklárna Moser v Karlových Varech se připojila k orientalizující vlně. V roce 1878 sklárna připravila kolekci skel pro Světovou výstavu v Paříži. Sklo bylo zdobené emailovými vzory v orientalizujícím stylu [46].⁹⁵ Novinkou na výstavě se stala moserovská inovativní technologie zdobení nádob reliéfní malbou. Spolu s bohatě rozvinutým dekorem se staly specialitou sklárny.⁹⁶

Paralelně s exotismy existovaly vedle sebe všechny historizující styly: novorenesance, novobaroko, třetí rokoko, novogotika. Pro luxusní nápojové soupravy, bohatě zdobené brusem a řezbou, byly neoficiálně připsány historizující styly novorenesance, novobaroka a třetího rokoka. Výrobě dekorativního skla, kam patřily flakóny, byla naopak přiřčena největší stylová volnost. Vznikala skla stále více inspirovaná naturalismem.

---

⁹³ Sklo 1880-1930: Nový Bor a okolí (kat.výst.), Praha 2001, 21.

⁹⁴ HOLEŠOVSKÝ/BROŽOVÁ (pozn.79) nepag.

⁹⁵ Jan MERGL/ Lenka PÁNKOVÁ: Moser 1857-1997, Karlovy Vary 1997, 24-25.

⁹⁶ Ibidem 25.

5. Počátky komerční výroby flakónů

Během druhé poloviny 19. století zažívá odvětví parfumerie rychlý technologický rozvoj a postupně se komercializuje. Dvěma největšími evropskými obchodními středisky s parfumerií byly Francie a Anglie. V roce 1860 bylo v Paříži oficiálně zaregistrováno 197 různých výrobců parfémů. Podpora francouzské vlády, stejně jako technologické a vědecké inovace ve výrobě vedly k intenzivnímu rozvoji parfumerie, která spolupracovala a ovlivňovala výrobu flakónů.⁹⁷

Na četných výstavách byly představeny parfumérní novinky, které si konkurovaly vzhledem a způsobem prezentace. Důležitým milníkem se stala výstava v Paříži v roce 1867, kde byly parfémy odděleny od kategorie „Hygiena“ a byly povýšeny na svoji vlastní kategorii. Odteď dostávaly nejlepší parfumérní firmy ocenění, které pak bylo prezentováno ve firemních katalogích, reklamě a na balení parfémů s cílem zvýšení prodeje a propagaci zboží pro export. Ke konci století exportovala Francie své výrobky ve velkém množství po celém světě, zejména do Severní a Jižní Ameriky.⁹⁸

Velký zájem o parfémy se rozvíjel díky tomu, že se prestižní vůně konečně stávaly více dostupnými. Dříve náležely parfémy k atributům rozkoše a dovolit si naturální parfemované esence mohli jenom lidi vysokého sociálního statusu. Kromě toho se parfémy často ztotožňovaly se záležitostmi pro divadelní herečky.⁹⁹ Díky pokroku a stálé kulturní výměně společenské předsudky klesly a parfémy se staly vyžadovaným elementem dámské toalety. V poslední čtvrti 19. století se parfémy stávají ještě více dostupné kvůli inovativní technologii výroby pomocí syntetických látek. Odteď byl proces mechanizován a mohl zajistit parfémy většímu počtu žen.

Situace s flakóny ale ještě nezažila komerční revoluci. K dispozici byly buď dekorativní drahé flakóny, nebo obyčejné skleněné lahvičky z lékárny a drogerie, zbavené jakýchkoli estetických vlastností.¹⁰⁰ Skutečnou inovací ve spolupráci parfumérů s tvůrci flakónů přinese v roce 1906 francouz René Lalique, který spoluprací s parfumérem Françoisem Coty vytvoří rafinovaný parfém v módním flakónu za rozumnou cenu.¹⁰¹

Jedním z prvních příkladů komerční prezentace parfémů slouží výrobek francouzského parfuméra L. T. Pivera z roku 1865. Jeho parfém naplňoval dvě drobné skleněné lahvičky, umístěné

---

⁹⁷ Christie Mayer LEFKOWITH: The art of perfume: discovering and collecting perfume bottles, London 1998, 7.

⁹⁸ Ibidem

⁹⁹ Ibidem

¹⁰⁰ MARDAGA (pozn.2) 81.

¹⁰¹ Ibidem

v ebenové skříňce s firemní etiketou [47]. Oba flakóny byly vyráběny z čirého skla. Jednoduchý hranolový korpus zdobily zátky s vyrytými barevnými miniaturami pařížských Palais Bourbon a Place Vendôme. Flakóny zdobily také vyryté iniciály výrobce „L. T. Piver, Paris, London“. Etiketa nalepená na dno skříňky obsahovala firemní znak a pařížskou adresu parfuméra.¹⁰² Samotná skříňka z černého ebenu odkazovala svoji formou na sekretář a uzavírala se na klíč. Zlacené lemování vytvářelo kontrast s temným dřevem.

Podobné příklady existovaly i v Anglii. Například parfémy z malého londýnského obchodu Madame Girard et Cie. Francouzský název byl vybrán schválně pro větší prestiž a půvab zboží. Parfémy s romantickými francouzskými názvy „Violette de Parme“ a „Opoanax“ byly prezentovány v klasických broušených křišťálových flakónech zabalených do skříňky, vystlané pestrým fialovým hedvábím [48]. Takový obal byl nepochybně vybrán v souladu s módou v anglických interiérech kolem roku 1890.¹⁰³

Flakón pro parfém „Violette de Parme“ byl vytvořen pod vlivem japonských inspirací po pařížské výstavě v roce 1878 [49]. Hlavním dekoračním prvkem byla krabice, kde se flakón umísťoval. Nepravidelná forma krabice odkazovala na formu flakónu. Její víčko zdobí malba se scénou v japonském stylu. Samotný flakón se vyznačoval jednoduchostí formy, která se zužovala směrem vzhůru a ukončenou broušenou špičatou zátkou. Místo etikety se na korpus flakónu umísťoval firemní monogram výrobce.

Ve snaze dobýt nový trh pro export svých výrobků vymysleli francouzští parfumérii zajímavé obaly pro zahraniční spotřebitele. Příkladem mohou posloužit nápisy na obalech v cizích jazycích, zejména v ruštině, stejně jako kombinace francouzských a ruských tradičních dekoračních prvků, anebo zobrazení zahraničních monarchů na flakoněch. Praktikovala se účast na zahraničních výstavách a veletrzích. Zvláštní pozornost francouzských obchodníků s parfémy se soustřeďovala na císařské Rusko, jelikož kulturní vztahy ruské a francouzské aristokracie byly velmi těsné už od 18. století.

Parfém pojmenovaný podle ruského města Nižnij Novgorod byl stvořen L. T. Piverem v roce 1896 speciálně pro prezentaci na lokálním ruském veletrhu. Způsob, jakým byl parfém představen, ukazoval typický příklad komerčního obalu konce 19. století. Celá plocha jednoduchého flakónu byla polepená zdobenou papírovou etiketou. K flakónu patřila také krabice

---

¹⁰² LEFKOWITH (pozn.97) 8.

¹⁰³ Ibidem

s podobným grafickým štítkem [50].¹⁰⁴ Flakón byl z čirého broušeného skla hranolového tvaru. Podobné flakóny byly většinou nepřiliš vysoké. Zajímavější formy měly zátky. Těžké broušené zátky se různily ve tvarech koulí, krychlí, formách diamantu nebo kříže. Zátka pro flakón na parfém od výrobce Ralleta „Le Lys du Nil“ byla vytvořena ve formě ortodoxního kříže [51].

Jedinečným příkladem byl flakón sloužící pro kosmetický výrobek – tekuté oční linky. Francouzská firma Dorin představila svoji inovaci na pařížské výstavě roku 1889, kde dostala nejvyšší ocenění. Firma seznámila západní spotřebitele poprvé s velice oblíbeným a široce používaným produktem zejména v arabských zemích.¹⁰⁵ Způsob prezetace výrobku byl dražší než samotný výrobek. Flakón ze slonoviny ve tvaru úzké vázy na podstavci byl zdoben černými hieroglyfy, čímž měl poukazovat na egyptský původ kosmetického výrobku [52]. Zátka flakónu byla vyřezaná ve tvaru letícího ptáka. Tento umělecký výtvar podobný klenotu se uzavíral do koženého pouzdra, zdobeného sametem. Takový typ výrobku patřil k luxusní řadě kosmetického zboží a nebyl určen k širokému použití.

V Čechách se vývoj flakónů jako komerčních obalů rozvíjel s velkým zpožděním vůči Francii a Anglii. Za předchůdce flakónů sloužily ještě v 18. století lékárenské lahvičky. Tady se poprvé setkáváme s příkladem speciálního typu lahvičky pro určitou značku.¹⁰⁶

Spojení určité vůně s jednotným komerčním flakónem nastalo s rozvojem speciálních obchodů s parfémů. K tomu došlo na přelomu 20. a 30. let 19. století, kdy byli v Praze doloženi dva největší výrobci parfémů A. D. Corda a Adolf Brichta.¹⁰⁷ Obchodníci objednávali broušené flakóny z čirého a barevného skla pro určitý typ vůní. Právě tak vznikly nejstarší české firemní flakóny. Nádobky byly převážně lisované, odkazující na francouzské předlohy.

Během poslední čtvrtiny 19. století došlo k intenzivnímu rozvoji výroby lisovaného toaletního skla, sloužícího jako obal. Jeho výrobou se zabývaly firmy J. Riedel – Dolní Polubný, S. Reich & Co. – Krásno, C. Stölze's Söhne – Suchdol nad Labem a jiné.¹⁰⁸

Největší rozvoj komerční flakonérie v Čechách nastal až po první světové válce, zejména od 20. let 20. století. Předtím byly pro luxusní vůně vyhrazeny jednoduché skleněné flakóny, foukané nebo broušené. Svými tvary navazovaly české flakóny převážně na francouzské vzory. Největší ozdobou byla pestrá etiketa s názvem parfému a dekoračními prvky [53]. Podobné flakóny tvořily

---

¹⁰⁴ Ibidem

¹⁰⁵ Ibidem 9.

¹⁰⁶ LNĚNIČKOVÁ/NOVÝ (pozn.4) 77.

¹⁰⁷ Ibidem

¹⁰⁸ LNĚNIČKOVÁ (pozn.25) 78.

občas sadu z několika parfémů a byly uloženy v hezkých schránkách, bohatě zdobených kůží a kovovými doplňky na víčku. Takové sady se vyráběly převážně po roce 1900, což je patrné v secesních vzorech etiket a plynulých kovových ozdobách, inspirovaných secesními šperky. Příklady jsou velmi vzácné a lze předpokládat, že byly vyráběny pro individuální zakázku.

6. Flakóny v období secese

Historismus a styly inspirované orientem se na konci 19. století ocitly v krizi. Umělecká tvorba hledala větší osobní vyjádření vnitřního obsahu uměleckých děl. Bezduchý geometrický ornament nemohl plně uspokojit uměleckou touhu po expresi.

Secese se zrodila jako určitý protest proti napodobování a mechanickému kopírování. Nové umění – l'Art Nouveau – přineslo čerstvé principy tvorby, zakládající se na prožitku skutečnosti a na inspiraci přírodou. Stylizace přírodních prvků pomocí ornamentů přivedla k plošnosti a zvýrazněné lineárnosti.

Užité umění hraje důležitou roli ve formování moderního stylu. Právě spojení všech oborů umění do jediného celku zrodilo pojem gesamtkunstwerku – souborného uměleckého díla. Nové dekorativní umění čerpalo inspiraci z umění Dálného Východu, především Japonska, a z myšlenek francouzského symbolismu. V Evropě oblíbené japonské užité umění a jeho ornamentální charakter byly na konci 19. století přepracovány do plošného a florálního tvarosloví. Francouzský symbolismus z počátku 90. let okouznil nový umělecký styl svou citovou a imaginativní složkou, hlubokým obsahem tvorby a symbolikou života.¹⁰⁹

Příroda a její neustálý růst se staly středem pozornosti umělců a jejich největší inspirací. Naturalistické prvky vládou v době secese a stávají se konstantním motivem dekorace. Hlavním univerzálním prvkem, dokonale vyjadřujícím princip přírodního světa a jeho forem, se stala křivka. Její plynulý obrys se uplatnil ve všech uměleckých oborech, zejména v užitém umění.¹¹⁰

Umělecké předměty se různí bohatostí forem a tvarů. Vznikají nové techniky výroby a zdobení. Vše rychle získává secesní ráz – doplňky, šperky, nábytek, flakóny na parfém. Ty poslední se stávají nezbytným toaletním doplňkem běžného života žen. Rozvoj flakonérie v době secese byl způsoben nejenom zájmem o nové dekorativní tvary, ale i hlubší příčinou kultu ženy a s tím spojeného rozvoje její toaletní atributiky.

Obraz ženy se stal jedním z ústředních témat v secesním umění. Ženská postava se stává symbolem ideální krásy a její štíhlé křivky najdou odraz skoro ve všech uměleckých dílech. V době, kdy byly mužské parfémy stále velmi vzácné, se žena stává hlavním cílem a zároveň múzou parfumerského průmyslu. Lehkost nálady a ženská senzualita inspirují modní návrháře, aby zapomněli na tuhé korzety a aby zahalili ženy do vzdušných dlouhých oděvů, zaručujících

---

¹⁰⁹ Jan MERGL: Užití umění secese ve sbírkách západočeských muzeí, Cheb 1999, 4.

¹¹⁰ Ibidem

svobodný pohyb.¹¹¹ Dobrý parfém dokonale doplňoval celkový obraz „la femme fatale“ a hezký flakón dodával rozkoš náladě a postupně se rozvíjel v samostatný umělecký výtvar. Výroba flakónů se stále uskutečňovala převážně ve skle, proto situace ve sklářském řemesle přímo ovlivňovala stylový vývoj schránek vůní na počátku nového století.

Největšími inovátory ve sklářském designu nového období byly již v 80. letech 19. století francouzi Emil Gallé a bratři Daumové, američan Tiffany a také J. Loetz z Klášterského Mlýna v Čechách.¹¹² Triumfem secesního skla se stala Světová výstava v Paříži v roce 1900, kde se česká sklárna dostala mezi oceněné účastníky. Nový styl a způsob opracování skla vyvolaly tak velké nadšení, že se secesní sklo stalo nejmódnější záležitostí a rychle se dostalo na světový trh.¹¹³

6.1. Francouzské flakóny epochy Art Nouveau

Kolébku zrození nového proudu byla Francie v čele s Paříží. Tady největší doboví umělci představovali své výrobky a návrhy. Odsud se móda rozšiřovala do dalších zemí. Stejně tak i móda flakónů. Francie se stala inovátorem ve stylovém a komerčním vývoji flakónů. Nové secesní tvary, způsoby dekorace a techniky provedení přicházely do českých zemí právě z Francie. Většina nápadů byla pak transformována českými skláři na vlastní způsob podle českých sklářských tradic a výrobních možností. Proto bych chtěla věnovat tuto podkapitolu výhradně francouzským flakónům a jejich autorům, kteří začali novou etapu ve flakonérii a hlavně inspirovali české výrobce a ukázali jim zásadně nový přístup k výrobě a navrhování flakónů.

Francouzské nádoby na vůni byly představeny na Světové výstavě ve dvou kategoriích. První tvořila serijní flakóny, objednané u velkých francouzských sklářských podniků (Baccarat, Sait-Louis) firemními výrobci parfémů. Druhou kategorií představovaly ojedinělé flakóny autorské výroby. Autory takových výrobků byli přední skláři-Emile Gallé, Daum, René Lalique, Tiffany.¹¹⁴ Známý architekt Hector Guimard – autor vstupů do pařížského metrataké představil několik autorských flakónů z odlitého skla do formy, vyrobené pro parfém Felixe Millota „Eau de Toilette Kantirix“ [54]. Guimard byl také autorem návrhu celého pavilonu Millota na Světové výstavě

---

¹¹¹ MARDAGA (pozn.2) 81.

¹¹² VONDRUŠKA (pozn.19) 158.

¹¹³ Ibidem

¹¹⁴ MARDAGA (pozn.2) 81-82.

1900.¹¹⁵ Organická forma flakónů odrážela všechny nové tendence stylu Art Nouveau. Inovativními prvky v návrzích flakónů se staly asymetrie ve formách, dlouhá hrdla a jemný chaotický lineární dekor rytými liniemi. Nepravidelné štíhlé linie vytvářely dojem pohybu. Zlacené oválné etikety sloužily jako malý nezbytný doplněk každého flakónu a přizpůsobovaly se směru rytých křivek. Zátky ze zlaceného bronzu triumfálně korunovaly kompozici a spolu s etiketami dodávaly flakónům z čirého skla vzácnosti.

Dalším umělcem, který představil své flakóny na výstavě, byl Emile Gallé, významný sklář z francouzského města Nancy. Gallé zdokonalil techniku výroby kamejového skla.¹¹⁶ Jeho výrobky prokazují inspiraci Japonskem a Čínou a jsou bohatě zdobeny vegetativními rostlinnými prvky květů a listů ale také realistickými zobrazeními hmyzů, šneků a motýlů [55]. Ještě ve svém mládí se Gallé zajímal o botaniku, kterou později tak nápaditě uplatnil na svých skleněných realizacích. Na jeho skle se často kombinují pestré barvy a bizarní tvary.¹¹⁷ Gallé často zdobil své sklo reliéfním dekorem, rytým nebo leptaným. Je známo, že skleněné flakóny Gallé vyráběl vlastnoručně, proto jeho výtvořby nebyly komercializovány a představovaly odvětví uměleckého návrhářství.¹¹⁸

Ve Francii se staly populárními na konci století flakóny typu rozprašovače [56]. Série podobných flakónů od Gallého byla vyráběná z kamejového skla, jejich formy byly podélné oválné, zužující se nahoře do zlaceného kovového rozprašovače. Jako dekor se využívaly leptané květy tmavějších barev, které byly důležitější než sám flakón. Gallé kladl důraz na pestrost a kontrast barev, což poukazovalo na japonizující charakter některých jeho výrobků.

Bratři Daumové z Nancy byly největšími následovníky tradic Gallého v inovativních technikách sklářství.¹¹⁹ Jejich první flakóny na parfém zůstávaly geometrické – obdélníkových tvarů a ploché. Znakem firmy bratří Daumů se staly zátky flakónů. Zátky byly vyráběné z barevného skla na rozdíl od čirého korpusu flakónů a byly bohatě tvarované do nejrůznějších dekorativních forem. Na jiném příkladu flakónu pro parfém „Parfum de vertus“ sklářští mistři použili tmavé zelené smaragdové sklo. Velký obdélníkový flakón zdobí vyrytý zlacený květinový dekor. Uprostřed tělesa flakónu probíhá lemovací zlacený pás s názvem parfému a uzávěr je z hladké kulaté zátky ze stejného zeleného skla [57].

---

¹¹⁵ Yvonne BRUNHAMMER (ed.): The jewels of Lalique, Paris 1998, 177.

¹¹⁶ Podstatou techniky byla výroba několikavrstevného přejímaného skla z různých barevných vrstev. Následně se odšťavňovala část horní vrstvy skla a tím se vytvářela kompozice, kde dekor byl tvořen sklem horní vrstvy. Pozadí a kontury tvořilo sklo spodní vrstvy odlišné barvy. Gallé zdokonalil kamejovou techniku v 80. letech 19. století. Jeho sklo mělo až sedm přejímaných vrstev různých barev. (VONDRUŠKA: Sklářství. [pozn. 19], 156, 207)

¹¹⁷ VONDRUŠKA (pozn.19) 158.

¹¹⁸ MARDAGA (pozn.2) 87.

¹¹⁹ VONDRUŠKA (pozn.19) 158.

Zajímavý příklad umění flakonérie z roku 1900 představuje flakón parfumerské firmy Roger & Gallet pro vůni „Bouquet Nouveau“ [58].¹²⁰ Autorem byl sochař a zlatník Louis Chalon, nádoba proto představuje kombinaci sklářské a šperkařské práce. Hranolový tvar je typický pro flakóny té doby. Nejzajímavějším prvkem je způsob, jakým je skleněné těleso flakónu zasazeno do kovové montáže. Jantarové broušené sklo jakoby „vytéká“ z řezaných okrajů montáže. Celkově je montáž vyřešena ve stylu Art Nouveau – květinový dekor a plynulé linie vytváří elegantní zlacený rámec. Průsvitné prvky, skrz které je možné vidět zbytek parfému, dodávají na originalitě a hrají se světlem na povrchu. Klasicky řešená obdélníková zátka je zdobená reliéfním dekorem ze žlutohnědého skla.

Podobné flakóny zůstávaly stále vzácnými příklady uměleckého mistrovství a ztělesněním nových myšlenek do formy. Většina flakónů pro kosmetické a parfumerské cíle zůstávala v klasických tvarech z čirého skla. Nejdůležitějším dekoračním prvkem byla etiketa, zdobená secesními elementy a poté zátka flakónu, vyráběná často ze zlaceného bronzu s rytým dekorem [59]. Jediné, co nepodlehlo módě a zůstalo neměnné, je obliba květinových vůní. Parfumerské firmy pokračovaly v dlouholeté tradici dodávání květinových esencí do svých parfémů a s tím spojovaly i jeho prezentace. Romantické názvy typu „Floramy“, „Rosiris“, „Safranor“ nebo „Vera-Violetta“ byly obvyklé. Schránky na podobné vůně musely odpovídat květinové náladě, proto se po roce 1900 setkáváme s nejrůznějšími variacemi a kompozicemi květin a dalších rostlin.¹²¹

Jedním z nejoriginálnějších příkladů flakónů pro květinový parfém je výrobek od Guerlainu, prezentovaný na výstavě v roce 1900. Kombinace originálního názvu a inovativního způsobu ozdoby vyvolaly senzací a momentální obdiv.¹²² Parfém pod názvem „Voilà pourquoi j’aimais Rosine“ (Proč jsem miloval Rosine) se skrýval v čirém broušeném flakónu formy vázy, uzavřené obyčejnou zátkou. Diagonální brus vytváří reliéfní povrch a dojem pohybující se vodní hladiny pod vlivem lehkého větru. Nejzajímavějším prvkem se staly umělé hedvábné květiny s listím, které obklopovaly zátka a zvětšovaly tím rozměry flakónu skoro o dvojnásobek [60]. Podobné řešení bylo využito poprvé a inspirovalo kosmetické firmy k nadstandardnímu přístupu prezentace svých výrobků.

Sklářská firma Baccarat se dostala mezi nejpopulárnější výrobce flakónů. Objednávky přicházely zejména od pařížských parfumérů, mezi jakými byli Coty, Houbigant, Guerlain, Roger et Gallet, Bourjous, Gellé Frères a mnoho dalších.¹²³

---

¹²⁰ LEFKOWITH (pozn.97) 42.

¹²¹ Ibidem 43-44.

¹²² Ibidem 44.

¹²³ MARDAGA (pozn.2) 82.

Spolupráce s parfumérem D'Orsay přinesla největší počet flakónů ve stylu Art Nouveau.¹²⁴ Flakóny s parfémů D'Orsay často zdobily figurativní zátky ve tvarech zvířat nebo lidí. Vůči plochému flakónu kubických nebo cylindrických forem vypadaly zátky ve stylu malých realistických soch hravě a velmi dekorativně [61].

Téma zvířecích motivů se často objevovala na flakónech jiných firem. Baccarat vyráběl s velkým úspěchem a pozorností k detailům nejbizarnější stylizované kompozice [62]. Plastika zdobila nejenom zátky flakónů, neboť občas byl celý flakón tvarován do formy lidských sedících figur. Podobné série odkazovaly na orientální vlny v parfumerii [63].

Paralelně s vegetativní tematikou se na flakónech odehrává secesní téma ženy. Flakón od Houbiganta pro parfém „Ideal“ z roku 1900 odráží tuto tendenci [64]. Ženský profil s květinou je zobrazen na okrouhlé zlatené etiketě. Bohatě stylizované vlasy jsou tvořeny arabeskami. Krabice od parfému poukazuje na orientální koberec svoji pestrostí a květinovým ornamentem.¹²⁵

Zvláštní ocenění ve spolupráci se sklárnou Baccarat dostal parfumér François Coty, jenž změnil celou historii flakonérie. Jeho flakóny, objednané u Baccarat, byly dražší než samotné vůně. Nejvýznamnější přínos historii a stylovému vývoji flakonérie přinesla spolupráce Cotyho s René Laliquem.¹²⁶

Lalique byl velmi různostranným umělcem. Jeho základní činnost je možno rozdělit do dvou kategorií – zlatnictví a sklářství. V obou směrech dosáhl Lalique největšího mistrovství a nejvyššího ocenění své práci.

Na začátku své brilantní kariéry pracoval umělec s asistentem pařížského zlatníka v Palais Royal. Jeho ranné práce vzbudily povšimnutí během Výstavy 1889, kde Lalique představoval návrhy pro velké zlatnické firmy Boucheron a Vever.¹²⁷ Jeho talent byl natolik velký a návrhy tak originální, že umělec rychle otevřel vlastní dílnu a stal nejvyžadovanějším zlatníkem nejenom v Paříži, ale i po celém světě. Předtím byly šperky vyráběny ze zlata, stříbra, diamantů a drahokamů. Lalique obrátil tradici vzhůru nohama. Jeho výrobky byly zhotoveny z onyxu, korálů, opálů a emailů. Umělec vytvořil celou řadu módních doplňků pro ženy: tiáry, hřebeny, brože, přívěsky, prsteny a náramky. Na jeho špercích se uplatnily nejrůznější přírodní tvary: květy, ovoce, různé druhy hmyzu, ptáků, plazů a ryb. Lalique hledal stále nové vzory a jeho cíl, jímž bylo

---

¹²⁴ Ibidem 83.

¹²⁵ Ibidem 82.

¹²⁶ Ibidem

¹²⁷ BRUNHAMMER (pozn.115) 10.

kompletně obnovit *fin-de-siecle bijouterie – klenotnictví konce devatenáctého století* – se triumfálně realizoval.¹²⁸

Zlatnické školení a bohatá zkušenost práce s ušlechtilým materiálem ovlivnila sklářská díla Laliquea. Po pařížské výstavě 1900 zkoušel své síly jako sklář. První podobné pokusy jsou doloženy již z roku 1890, kdy umělec pracoval s technikou emailů na zlatu. Tato zkušenost jej inspirovala k experimentům se sklářskými technikami, v nichž docházelo ke kombinaci skla a kovu.¹²⁹

Nejvýznamnější díla Laliquea byly vytvořeny pomocí technik foukání a tvarování skla do formy. Právě tyto techniky byly široce využívány ve sklářské výrobě 19. století a zajistily základ pro estetický a komerční úspěch Laliquea v roli skláře.¹³⁰

V roce 1905 René Lalique otevírá svůj první obchod v Paříži na Place Vendôme. Rok předtím otevřel tehdy již známý parfumér François Coty svůj luxusní obchod na rue La Boétie.¹³¹ Coty objednával krišťálové flakóny pro své vůně u firmy Baccarat v klasických tradicích druhého empíru.¹³² Výrobní cena flakónů byla natolik vysoká, že Coty musel najít jiné řešení a obrátil se na René Laliquea, který tehdy začínal praktikovat sklářské řemeslo. Návrhy od Laliquea realizované Baccaratem prezentoval původně Coty pod svým jménem, ale Lalique souhlasil na spolupráci za jedné podmínky a –to, že to bude on, kdo vytvoří flakóny.¹³³

První realizace však Lalique svěřil sklářským atelierům Legras v Saint-Denis, poblíž Paříže, kde se vyráběly lahve na víno a lékárenské lahvičky. Proto se první flakóny od Laliquea realizovaly pomocí zmechanizovaných technik výroby praktického obalového skla. Od roku 1909 vyráběl Lalique flakóny ve své vlastní továrně v Combes-la-Villes poblíž Fontainebleau.¹³⁴

Lalique a Coty kompletně pozměnili vzhled komerčních flakónů, určených pro sérijní výrobu. Jestli před tím stále vypadala většina flakónů jako čiré obdélníkové nádoby s ozdobnými etiketami, tak díky spolupráci dvou mistrů vzniká nový marketingový koncept kvalitního skleněného obalu pro určitý parfém, vyráběného tvarováním do formy.¹³⁵

Jedním z nejvýznamnějších flakónů, které Lalique realizoval pro Cotyho, byl flakón pro parfém „L'Effleurt“ z roku 1909 [65]. Flakón z čirého skla byl vyroben v klasické obdélníkové

---

¹²⁸ Ibidem 17.

¹²⁹ Ibidem 162.

¹³⁰ Ibidem

¹³¹ LEFKOWITH (pozn.97) 46.

¹³² MARDAGA (pozn.2) 84.

¹³³ Ibidem

¹³⁴ Ibidem

¹³⁵ BRUNHAMMER (pozn.115) 177.

formě oblíbenou sklárnou Baccarat.¹³⁶ Na místě tradiční papírové etikety umístil Lalique jemné reliéfní zobrazení. Zadní strana flakónu zůstala kompletně hladká. Dekorativní skleněný reliéf zobrazoval nahou ženskou figuru v esovité poloze. Plynulé pohyby jejích paží a nohou splývaly ve vlnách rostlinných linií, objímajících její tělo. Scéna mohla představovat zrození, jelikož figura byla obklopena stylizovanými živly, nebo být alegorií na stvoření samotného parfému. Secesní téma nahé překrásné ženské figury otevírá na flakónu od Laliquea avantgardní cítění.¹³⁷ V roce 1912 doplnila flakón zátku ve tvaru cikády, čím se dovršil obraz typického flakónu od René Laliquea ve stylu Art Nouveau.¹³⁸

Předpokládá se, že prvním flakónem navrženým Laliquem pro Cotyho byl flakón pro parfém „Cyclamen“ z roku 1909.¹³⁹ Dlouhý cylindrický korpus flakónu měl šest hran. Malovaný dekor na každé straně představoval ženu v obrazu vážky. Kompozice zobrazení ještě více zužuje hrdlo flakónu. Velmi inovativním se stalo řešení zátky. Poprvé v historii flakonérie bylo jméno výrobce „Cyclamen, Coty, Paris“ reliéfně vytvarováno na plochem povrchu zátky ve tvaru trojúhelníku obráceného špičkou dolů.¹⁴⁰

Druhým flakónem pro Cotyho se stala nádoba pro vůně „Ambre Antique“ z roku 1910 [66].¹⁴¹ Vysoký okrouhlý flakón ve tvaru pilíře zdobily dvě ryté ženské figury v antickém oděvu. Lalique podepisoval každý vyráběný flakón dole na přední straně, stejně tak, jak malíř signuje své obrazy. Lalique dostává velmi rychle zakázky od jiných parfumérů. Roger et Gallet svěřují umělci sérii flakónů ve formě květín. Flakón od parfému „Narkiss“ se podobá tvarem formě květiny. Její reliéfní lístky byly ručně barevně malované [67].¹⁴²

Následující kolekce od stejného objednavatele představovala stylizaci zvířecích secesních motivů. Nádherný flakón „Cigales“ [68] nebo „Lezards“ [69] jsou nejoriginálnějšími příklady.

Postupně začíná Lalique vyrábět flakóny, které nejsou vázané na konkrétní vůně a rozšiřuje svoji nabídku o drobné lisované sklo. V roce 1912 realizuje kolekci malých flakónů ve formě přívěsku [70] určených pro zavěšení na krku pomocí hedvábné stuhy. Flakóny byly miniaturních forem a měly nahrazovat šperk. Bohužel se sérii nedostalo velkého uznání a byla zapomenutá.¹⁴³

---

¹³⁶ LEFKOWITH (pozn.97) 46.

¹³⁷ MARDAGA (pozn.2) 86.

¹³⁸ BRUNHAMMER (pozn.115) 177.

¹³⁹ LEFKOWITH (pozn.97) 47.

¹⁴⁰ Ibidem

¹⁴¹ BRUNHAMMER (pozn.115) 178.

¹⁴² MARDAGA (pozn.2) 86.

¹⁴³ Ibidem

6.2. České secesní flakóny

Výroba českého skla progresivně reagovala na stylové změny a přední zahraniční tendence. Na počátku 20. století ovlivnila také české sklo secesní vlna přicházející z Francie a z Belgie. První fáze secese označovaná jako florální našla své uplatnění ve výrobcích tradičních skláren v oblasti Šumavy na jihu a v severních Čechách v Jizerských horách, v Krkonoších, na Kamenicko-Šenovsku. Mezi výrobci dekorativního skla od poslední třetiny 19. století se intenzivně rozvíjely sklárny na Teplicku a některé nové hutě, například firma Moser ve Dvorech u Karlových Varů.¹⁴⁴

V toaletním skle české výroby se secesní ornamentika a tvary objevují dosti zřídka. I když byly francouzské vlivy důkladně přejímány a pozorně sledovány, převážná většina českého toaletního skla ve stylu Art Nouveau vzniká po 1. světové válce.¹⁴⁵

Jednou z firem, která jako první reagovala na stylistický projev secese, a který rychle uplatnila na svých výrobcích, byla sklárna Moser v Karlových Varech. Její produkce ukazuje na to, že sklárna, opírající se o francouzské vzory, se snažila najít vlastní stylovou cestu. Jako důkaz slouží produkce rytého skla a také sklo dekorované technikou nálepů.¹⁴⁶

Základem moserovské dekorační techniky se stává rytina, uplatněná na celé ploše skleněných nádob zejména od závěru devadesátých let.¹⁴⁷ Světová výstava v Bruselu v roce 1897, kde bylo vystavěno sklo belgické firmy Val Saint Lambert nepochybně inspirovala rodinu Moserů k vytvoření vlastní florální secesní rytiny. Kromě belgické sklárny se Moser také obracel ke francouzským vzorům. Inovativní sklo Emila Gallé a bratří Daumů sehrálo svoji roli a vedlo k novému výtvarnému „moserovskému“ pojetí rytiny.¹⁴⁸ Nové tvary a dekory sklárny vznikaly na základě spolupráce se sklářskými mistry. Bohužel není známo zda měla sklárna vlastního návrháře nebo výtvarníky.

V roce 1897 představil Moser novou kolekci skla, zdobeného rytým florálním dekorem – „Eckentiefgravur“, pojmenovanou podle originálního dekoračního prvku na ploše nádob – hlubokých zářezů ho hran.¹⁴⁹ V kolekci byly představeny především masivní hranolové vázy a předměty toaletního skla [71]. Základem kolekce se stal hluboký rytý dekor květin, provedený

---

¹⁴⁴ Jan MERGL: Výtvarný vývoj v období 1900-1945, in: Roland KIRSCH (ed.): Historie sklářské výroby v českých zemích II/2, Praha 2003, 180.

¹⁴⁵ LNĚNIČKOVÁ/NOVÝ (pozn.4) 73.

¹⁴⁶ MERGL (pozn. 143) 183.

¹⁴⁷ MERGL/PÁNKOVÁ (pozn.97) 55.

¹⁴⁸ Ibidem

¹⁴⁹ MERGL (pozn. 143) 183.

s neuvěřitelnou přesností naturalistických detailů tak, že bylo možné rozeznat jednotlivé druhy rostlin.¹⁵⁰ Moser obnovil sklářskou rafinační techniku řezu do hloubky, která se široce používala při ozdobě skleněných výrobků v době biedermeieru a historismu 19. století.¹⁵¹ Kromě váz obohatila tato série českou secesní produkci o nové modní flakóny a jiné toaletní nádoby – dózy a misky různých velikostí.

Broušené flakóny hranolových tvarů spočívající na kosočtverečném základě, byly podobné vázám a ozdobeny hlubokým rytým dekorem na celou plochu [72]. Ostré úhly hran byly jemně zaobleny tak, že do hry s formou vstupovala plynulá secesní křivka, obepínající těleso flakónu a dodávající mu vznešený, asymetrický obrys. Originálním prvkem byly fazetované hrany u hrdla flakónů a již zmíněné zářezy do hran do tvarů půlkruhů. Tento velmi dekorativní prvek porušuje celistvost nádob a reliéfně doplňuje rytou kompozici z květín a listů, vytvářející optické efekty na povrchu. Realistický květinový ornament vytvářel kontrast hladkého lesklého skla s matným dekorem. Pro ozdobu byly použity nejrůznější druhy typických secesních květín: kosatce, plaménky, tulipány a lilie.

Dalším zajímavým dekoračním řešením byla barevnost flakónů, která začínala čirým sklem u dna a plynule přecházela do tmavě fialové, skoro černé barvy u hrdla. Podobné barevné řešení bylo označováno za fialově sbíhané a bylo nabízeno v několika barevných variantách – zelené, fialové a růžové.¹⁵² Existovaly i varianty z čirého skla s hluboce rytým dekorem růží a listů.

Zátky flakónů ze série Eckentiefgravur se vyráběly z čirého skla ve tvaru plochého čtverce na podélné úzké noze. Horizontální plocha zátky byla zdobená vyrytými květinami. Kromě flakónů klasických tvarů představovala kolekce také flakóny typu rozprašovače.

Oficiální prohlášení „směr-secese“ uskutečnil moserovská sklárna pomocí své další série skel Karlsbader Secession, kterou Ludwig Moser představil na Světové výstavě v Paříži v roce 1900.¹⁵³ Kolekce obsahovala šedesát nově navržených váz, misek, pohárů, džbánů, flakónů a dalšího dekorativního skla a představovala první použití techniky nálepu v rámci české produkce.¹⁵⁴ Základem této techniky byly různobarevné skleněné nálepy, které se komponovaly do motivů stonků s květy a byly pak nalepovány na povrch čirého skla nádob.

---

¹⁵⁰ MERGL/PÁNKOVÁ (pozn.97) 56-57.

¹⁵¹ Ibidem

¹⁵² Ibidem 64.

¹⁵³ MERGL (pozn. 143) 183.

¹⁵⁴ MERGL/PÁNKOVÁ (pozn.97) 55.

V kolekci Karlovarské Secese se sklárně podařilo ukázat mistrovství rafinérie a zkombinovat na skle několik dekoračních technik. Motivy nalepovaných květů doplňovaly jemně ryté detaily okvětních lístků. Nechyběly ani oblíbené doplňky ve tvaru hmyzu a motýlů, vyrytých na volných plochách nádob.

Příklad flakónu ze série Karlsbader Secession představuje nádobu klasického okrouhlého tvaru z čirého skla se širokým objemovým tělesem a zužujícím se hrdlem [73]. Flakón stojí na kruhovém základě. Okraj hrdla je vyřešen vlnovitým pásem zelené barvy. Zátka flakónu má cibulovitou formu a je zdobená stejným způsobem jako korpus. Dekorace flakónu je provedena ve stylu celé kolekce. Bezbarvé sklo plynule „obrůstají“ červené a fialové stylizované květy na širokých zelených stoncích, vyřešených v technice nálepů. Tenké úponky jsou domalovány tmavě zeleným emailem a zvýrazněny zlatou kresbou. Mezi propletaujícími se stonky a úponky se objevují rytí brouci a motýli. Dekor pokračuje ve stejném rytmu i na zátce flakónu. Technická náročnost provedení kolekce Karlsbader Secession vedla k tomu, že řada zůstala jedinečnou a velmi luxusní a byla vyráběna v omezeném množství.

Naproti tomu masová sériovní produkce se široce se vyráběla na Jablonecku. Mezi firmy s výrobou rozšiřující se také na odvětví flakonérie byly Josef Riedel – Dolní Polubný, Gebrüder Feix – Albrechtice, Johann Umann – Potočná. Od roku 1906 nabízely luxusní broušené křišťálové sklo také firmy Josef Eduard Schmidt v Anníně, Meyr's Neffen v Adolfově u Vimperka nebo sklárna hraběte Harracha v Novém Světě.¹⁵⁵

Co se týče stylistického vývoje, výroba českého dekorativního skla na počátku 20. století zažívala přechod od historizujících stylů k plnému rozvoji secese a dekorativismu. Největší rozkvět tvarů a nápadů v české flakonérii přišel v meziválečné době s epochou Art Deco. Po roce 1900, kdy centrum světové parfumerie – Paříž zažívalo novou inspirační vlnu v umění flakonérie od René Laliquea, větší část vyráběných flakónů v českých zemích se omezovala ve svém stylovém projevu na opakování historizujících tendencí empíru a biedermeieru.¹⁵⁶

Empírové inspirace byly bohatě představeny mezi výrobky sklárny Gebrüder Feix v Albrechticích. Firma vyráběla dekorativní nádoby z čirého křišťálového skla ve stylu druhého empíru.¹⁵⁷ Flakóny byly zdobeny diamantovým brusem po celé ploše [74]. Tvary cylindrů nebo obdélníků se používaly nejčastěji, zátky byly kulaté se stejným motivem kaménkového výbrusu.

---

¹⁵⁵ NOVÝ (pozn.30) 26-27.

¹⁵⁶ LNĚNIČKOVÁ/NOVÝ (pozn.4) 81.

¹⁵⁷ Petr NOVÝ: Luxury for everyone: Chapters from history and present of art crystalwear, <http://www.prazskagalerie.cz/en/news/from-editorial>, vyhledáno 13.07.2015

Kromě typického broušeného dekoru nabízela sklárna flakóny zdobené výbrusem stylizovaných rostlinných a ornamentálních dekorů.¹⁵⁸ Flakóny měly masivní tvary a vůči lehké okouzlující secesi působily těžce a nenápaditě.

Kromě empírových inspirací lze uvést flakóny od G. Feixe, pokračující v orientální tradici [75]. Tělesa flakónů přerušována horizontálními pásy byla cylindrická, zdobené vertikálním brusem podobným hranatým broušeným sklenicím. Oproti strohému brusu bylo hrdlo bohatě dekorováno zlacenou malbou v orientálním stylu. Hezký kontrast dodávala modrá barva ornamentu, prolínající se se zlatými vzory. Zátku ve formě malé šišky zdobí bohatý dekor jako na hrdle flakónu, zvýrazněný drobnými kamínky.

Strohý a minimalistický empír se uplatnil i na toaletních soupravách skláren v Kamenickém Šenově. Příkladem může posloužit toaletní souprava od J. & L. Lobmeyra, realizovaná českou sklárnou kolem roku 1900 [76].¹⁵⁹ Flakóny a dózy klasických empírových tvarů z čirého skla byly dekorovány zlatými pásy s antickým ornamentem a medailóny s černými siluetami.

Sklárna v Potočné Johanna Umanna navazovala na historizující produkci. Firma nabízela široký výběr flakónů z bezbarvého skla nejrůznějších forem, zdobených brusem [77]. Sklárně se dostalo velkého zahraničního úspěchu na Světové výstavě ve Filadelfii v roce 1876.¹⁶⁰

Na Jablonecku byl také bohatě představen zvláštní typ drobného flakónu pro různé účely. Tradice výroby drobných lékárenských lahviček se zrodila v regionu Jizerských hor v 1. čtvrtině 18. století a postupně přerostla ve výrobu flakónů.¹⁶¹ Už v poslední čtvrtině 19. století představovala výroba křišťálových produktů nejvýznamnější odvětví jabloneckého průmyslu. Hodně se vyráběla drobná flakonérie – těžítka, flakóny z křišťálového a speciálního barevného skla “mramorovaného”. Produkce byla ve větší míře orientovaná na export. Velký zájem způsobilo rozšíření podniků a vznik nových továren. Tak v roce 1878 vznikla celá sklárna, zaměřená na výrobu drobné krystalérie v Dolním Maxově. Ředitelem podniku byl Josef Riedel.¹⁶² Flakóny riedlovské sklárny v roce 1900 hodně navazovaly na produkci firmy G. Feixe v Albrechticích. Nádoby a zátky hranolových tvarů byly zdobeny různými typy výbrusu [78]. Zajímavým typem toaletního skla se staly drobné oboustranné flakónky se dvěma zátkami na každé straně. Podobné flakóny mohly sloužit jako čichací lahvičky nebo na naplnění vonnými solemi. Jejich zátky byly kovové.

---

¹⁵⁸ NOVÝ (pozn.30) 27.

¹⁵⁹ LNĚNIČKOVÁ/NOVÝ (pozn.4) 81.

¹⁶⁰ NOVÝ (pozn.30) 22.

¹⁶¹ LNĚNIČKOVÁ/NOVÝ (pozn.4) 97.

¹⁶² NOVÝ (pozn.30) 21-22.

Od poslední čtvrtiny 19. století se flakóny na Jablonecku vyráběly z předlisovaných polotovarů. Nádoby byly často zasazovány do kovových filigránových montáží zdobených bižuterními kameny. Kromě skleněných zátek byly populární kovové zátky ze žlutého nebo bílého kovu kulových tvarů [79]. V jablonecké nabídce toaletního skla se také začaly objevovat flakóny–rozpašovače.

Z hlediska stylového představovala jablonecká produkce flakónů oblast masové výroby, která ještě nepřistoupila podle francouzského příkladu ke spolupráci s výtvarnými umělci. Flakóny byly převážně z čirého skla, zdobený diamantovým výbrusem a různými typy klínových řezů. Z dalších dekoračních technik se uplatnila rytina, zlacení a malba. Do poloviny 20. století se tady vyráběly drobné, předlisované flakóny tvarů oválu, jehlanu či piniové šišky. Flakónky byly broušeny, malovány emaily a zlatem, zdobený lazurami a vrstvením.¹⁶³

---

¹⁶³ LNĚNIČKOVÁ/NOVÝ (pozn.4) 97.

Závěr

Svoji práci jsem se rozhodla věnovat tématu, které ještě není široce probádané českými historiky umění. Existence fenoménu „český flakón“ mě inspirovala a zaujala natolik, že jsem věnovala svoji práci přehledu vývoje českého flakónu od okamžiku, kdy se flakonérie v Čechách začala rozvíjet jako samostatné průmyslové odvětví. Přes nástin stylového vývoje flakónu v českých zemích během 19. století jsem dospěla k počátku nové éry, kdy vůdčí roli v umění flakonérie získala Francie díky výrobkům Reného Laliquea. Jeho přínos změnil směr výroby flakónů k individualizaci a výtvarnému pojetí, které najdou svoji odezvu v českých obalech na vůně v meziválečném období. Pokusila jsem se ukázat francouzské inspirační zdroje, které určily vývoj komerční flakonérie v Čechách a vytvořit přehled stylistických transformací českých nádob na parfémy do počátku další pokrokové etapy.

Výroba flakónů v českých zemích byla vždy nerozlučně spjata se sklářským průmyslem. Velké sklárny se zajímaly o rozšíření své nabídky o další druhy produkce, proto se toaletní sklo postupně stalo jejich povinným výrobním programem. Největší zájem však dlouho přicházel ze zahraničí, proto byly toaletní nádoby z českého skla orientovány především na export.

Během druhé poloviny 19. století poptávka po skleněných dekorativních nádobách pro ženské toaletní účely vzrostla. V Čechách vznikaly nové podniky, které se specializovaly jenom na odvětví flakonérie. České flakony se začaly ukazovat na mezinárodních výstavách vedle ostatních prezentovaných skleněných výrobků. Móda spolu s technologickým pokrokem určovaly stylovou podobu nádob. Do konce století se střídaly tvary a dekorace flakónů inspirované nejrůznějšími historickými epochami. Všechny styly existovaly paralelně a nacházely uplatnění ve výrobcích českých skláren. Každý ze sklářských podniků měl vlastní návrhy na realizace flakónů, každý se snažil přizpůsobit potřebám zákazníků. Některé sklárny spolupracovaly s významnými designéry a umělci. V důsledku podobných kolaborací vznikaly originální flakony, vyráběné z netradičních materiálů. Ve své práci jsem se proto snažila ukázat co nejširší přehled výrobků různých českých skláren a rafinérií a ukázat vývoj jejich flakonové produkce vzhledem k lokálním specifikům a společenským požadavkům.

Flakonérie se postupně stává důležitou oblastí sklářské výroby. Dekorativní flakony reagují na všechny technologické inovace a během 19. století proměňují svoji tvář a stávají se dostupnějšími pro běžného zákazníka. Komerční balení parfémů se rozvíjí v nápadité prezentace, které nemohly nechat ženy lhostejnými. Na počátku 20. století dospějí flakony od masové sériové výroby k

individuálnímu přístupu. Tyto výrobky se stávají produktem spolupráce sklářů, parfumérů, obchodníků a designérů.

Během století flakony odrážely stylové proměny a přední sklářské techniky. Malé rozměry nádob vyžadovaly jemnost ve sklářském provedení a mistrovství rafinérů. Je podivuhodné pozorovat, jak světové stylové tendence ovlivňovaly tuto oblast užitého umění, a tím přinášely krásu a styl do běžného života.

V Čechách nemohla zůstat oblast flakonérie stranou. Měla jsem štěstí, že jsem pro sebe objevila existenci tohoto specifického odvětví a s velkou radostí se dozvěděla o jeho širokém použití a úspěchu. Silná sklářská tradice se stala největším podnětem pro vývoj flakónů v českých zemích. Čerpání zahraničních inspirací jenom rozšířilo českou nabídku a vdechlo život dekorativním flakónům úplně nových tvarů a technik provedení. Ve dvacátých letech se flakóny na parfém vyráběné v Čechách konečně vyrovnají zahraniční produkci a v mnoha originálních a neméně kvalitních příkladech se stanou světovým vynálezem.

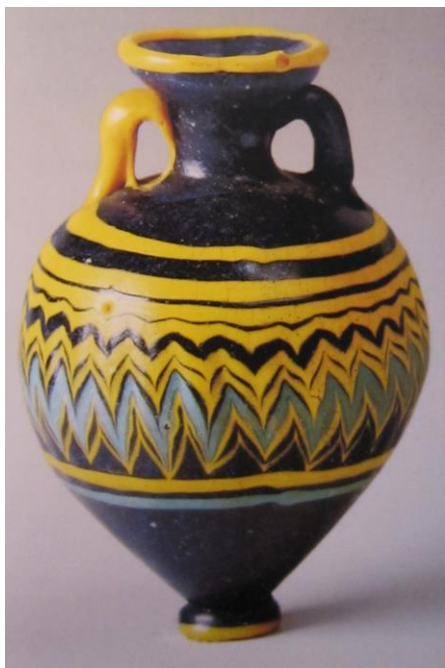
Obrazová příloha

1. Alabastrová nádoba, výška 10 cm, Blízký Východ, 5.-4. století př.n.l.

2. Nádoba na vonnou mast nebo vonný olej, Egypt, 1. století př.n.l.

3. Flakón ve tvaru antické amfory, výška 7,2, Blízký Východ, 5.-4.století př.n.l

4. Řecké nádoby lékytos, výška 33 cm, 450-440 př.n.l.

5. Skleněné flakóny v období Římské říše, výška 7-24 cm, 2.-4. století n.l.

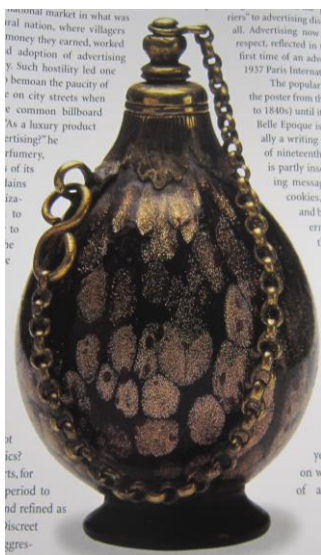

6. Starověké čínské nádoby na vonné přípravky z jadeitu (nahore) a lakovaného dřeva (dole)

7. Perská skleněná nádoba 11.-13. století (vlevo) a kovový flakón ve tvaru ptáka, Iran, 14. století (vpravo)

8. Flakón zdobený emaily, Benátky, 16. století

9. Pomander ze zlaceného stříbra, 19. století

10. Portrét dámy (s pomandrem na řetízku), Nicolas de Neufchatel, 2. polovina 16.století

11. Flakóny hruškovitých tvarů, výška 9 a 8,5 cm, Francie, počátek 18. století

12. Skleněný flakón, Čechy, přelom 17.-18. století

13. Porcelanové flakóny, Německo, 2. polovina 18.- počátek 19. století

14. Flakón z opálového skla, Čechy, konec 18. století

15. Křišťalový toaletní flakón se zlacenou montáží, výška 14,5 cm, Francie, 19. století

16. Flakóny z čirého skla zdobené brusem, Čechy, první třetina 19. století

17. Pohár na podstavci z čirého řezaného a broušeného skla, Nový Svět v Krkonoších, kolem 1820

18. Empírový flakón zdobený brusem a emblémem na zátce, Čechy, 30. léta 19. století

19. Flakóny z černého hyalitu, zdobené zlatou malbou, Čechy, sklárna hraběte Buquoye, 20.-30. léta 19. století

20. Friedrich Egermann, flakóny z lithyaninu, broušené a malované zlatem, Nový Bor, 1835-1845

21. Broušené flakóny, barevně lazurované, Čechy, 30. léta 19. století

22. Vzory flakónů, Čechy, Kamenický Šenov, 1832

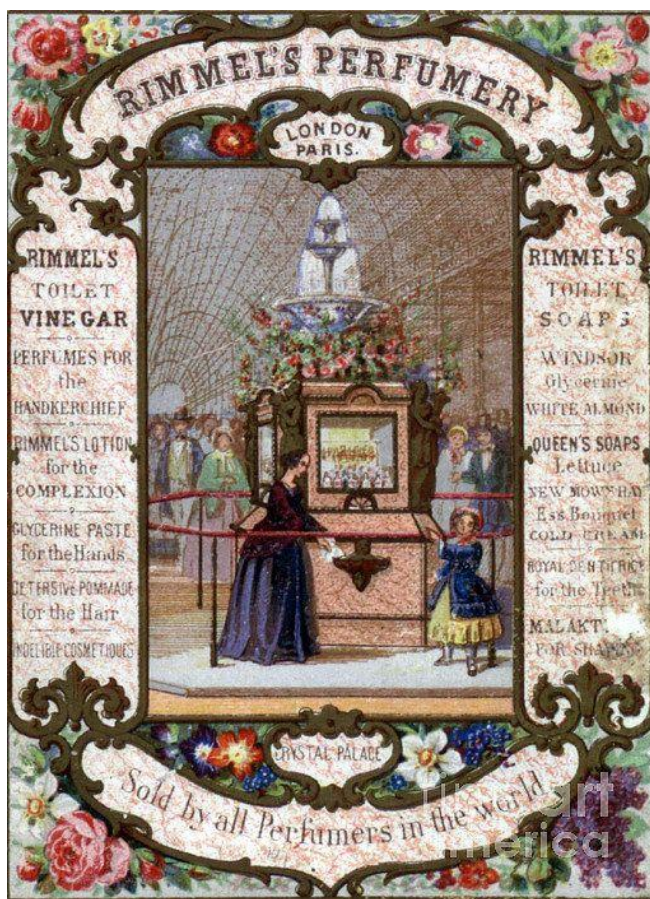

23. Opálové flakóny, Čechy, 40.-60. léta 19. století

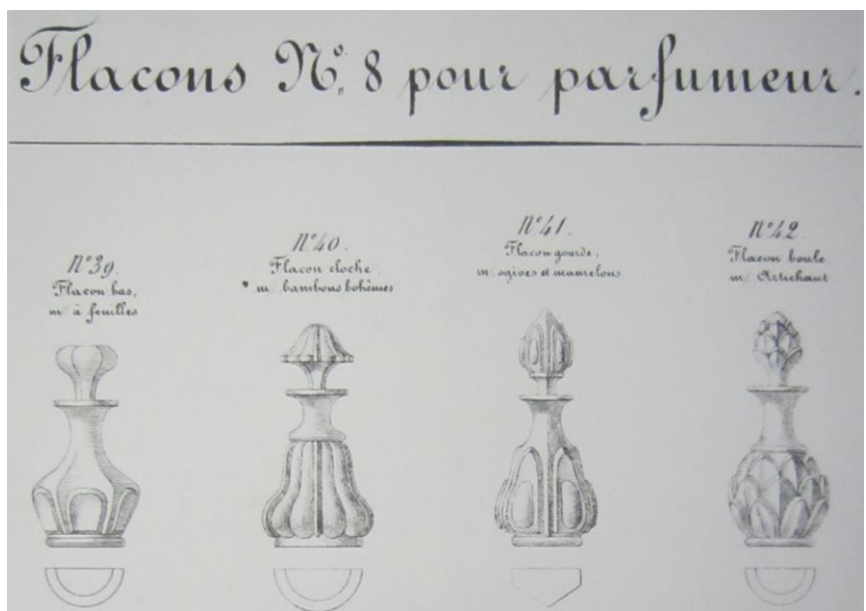

24. Výrobky, představené na Světové výstavě v Londýně v roce 1851: vázy z opálového skla Rosa a Isabell (nahore), flakón a čiška z zeleného mramorovaného skla (dole), výrobce Harrachovská sklárna v Novém Světě

25. Fontána z parfémů pro pavilon Eugena Rimmela, Světová výstava v Londýně 1851

26. Návrhy a realizace broušeného flakónu zdobeného zlacením, firma Baccarat, Paříž, 1860

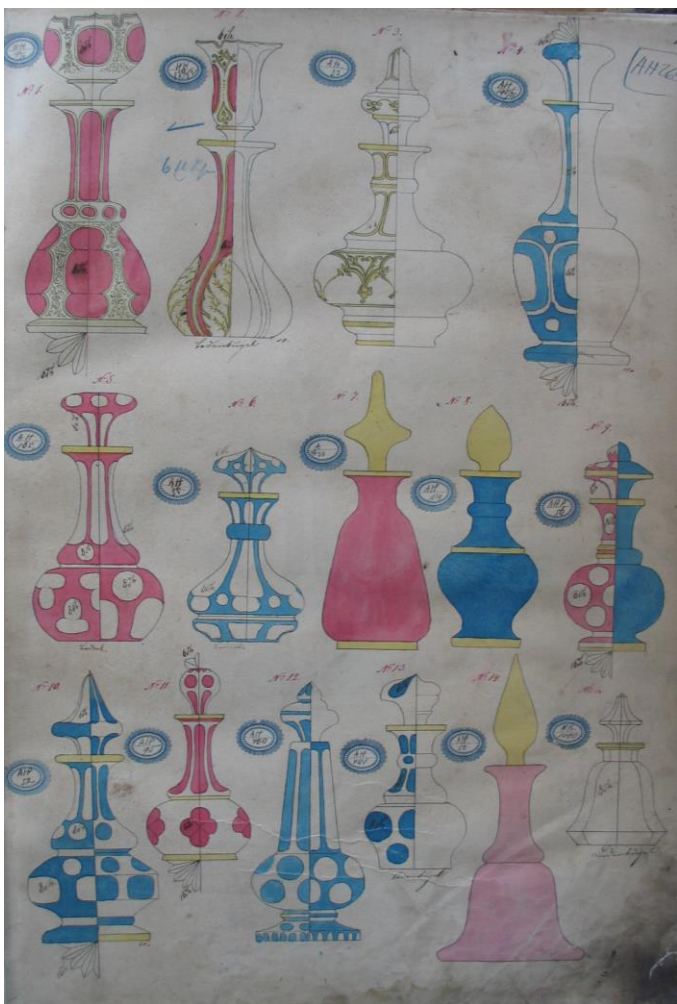

27. Flakón z čirého skla, zdobený zlatou montáží, perlami a zátkou z polodrahokamu lapis-lazuli, datum 1871 je vyložen brilianty, Francie

28. Kresba flakónů (1844-1845) a příklad broušeného flakónu, ukončeného zátkou ve tvaru šišky (1841), Čechy, sklárna Nový Svět

29. Kresby rokokových flakónů, zdobených malbou a bílým opálovým sklem s probroušenými vrstvami, Čechy, sklárna Nový Svět

30. Flakóny, inspirované gotikou a druhým rokokem, Čechy, 60-80. léta 19. století

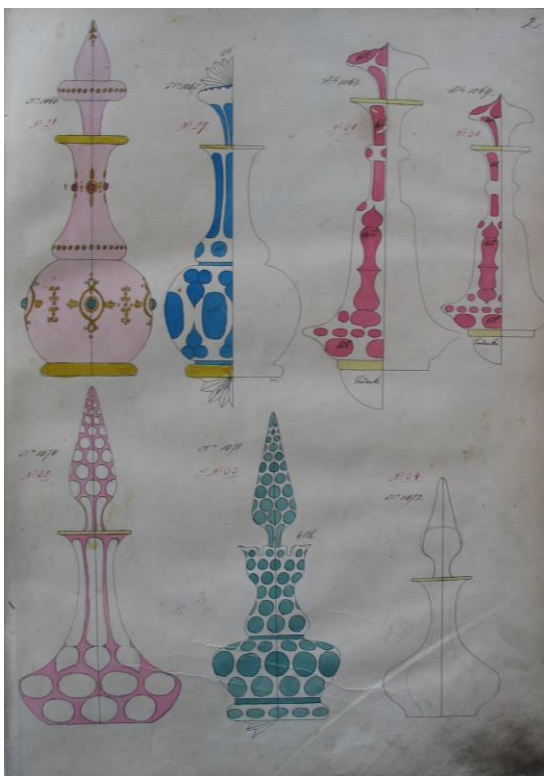
31. Návrh flakónu s květinovým dekorem, Harrachovská sklárna, kolem 1860

32. Flakón z bílého opálového skla, Harrachovská sklárna, 1858

33. Novobarokní flakóny, čiré sklo, jemné fazetování po okrajích, Čechy, 70.-80. léta 19. století

34. Návrhy flakónů, zdobené dekorem „tisíce očí“ a kapkami, Čechy, Harrachovská sklárna

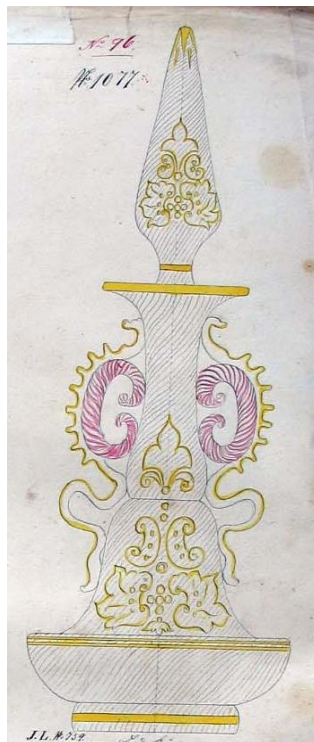

35. Flakón, inspirovaný antikou, zdobený zlatým meandrem a medailonem, Čechy, Harrachovská sklárna, 1860

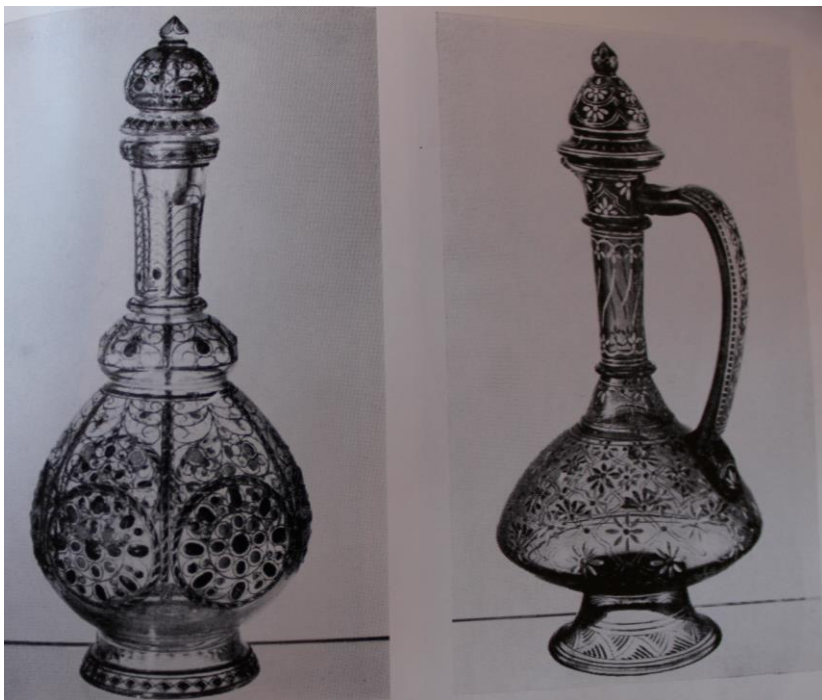

36. Flakón z tmavé skloviny, zdobený zlatými prvky a malbou v medailonu, Čechy, Harrachovská sklárna v Novém Světě, 70. léta 19. století

37. Příklady flakónů v orientálizujícím stylu, Čechy, sklárny Kamenický Šenov a Harrachov, 19. století

38. Flakóny z čirého skla, řezané, zlacené a malované pestrými emaily, návrh od J. a L. Lobmeyra, realizace sklárny Meyrův synovec, Adolfov na Šumavě, 1880-1885

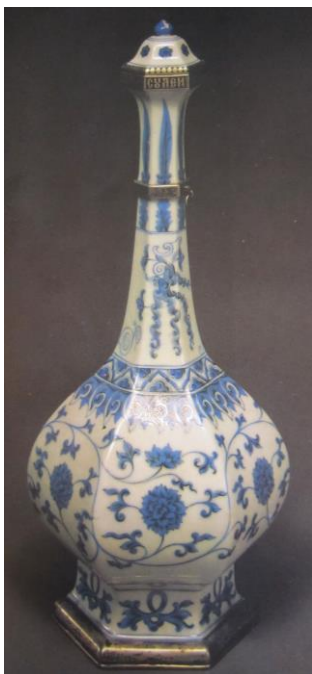

39. Flakóny v orientalizujícím stylu ze série „Aquamarin“, návrhy firmy L.Lobmeyra

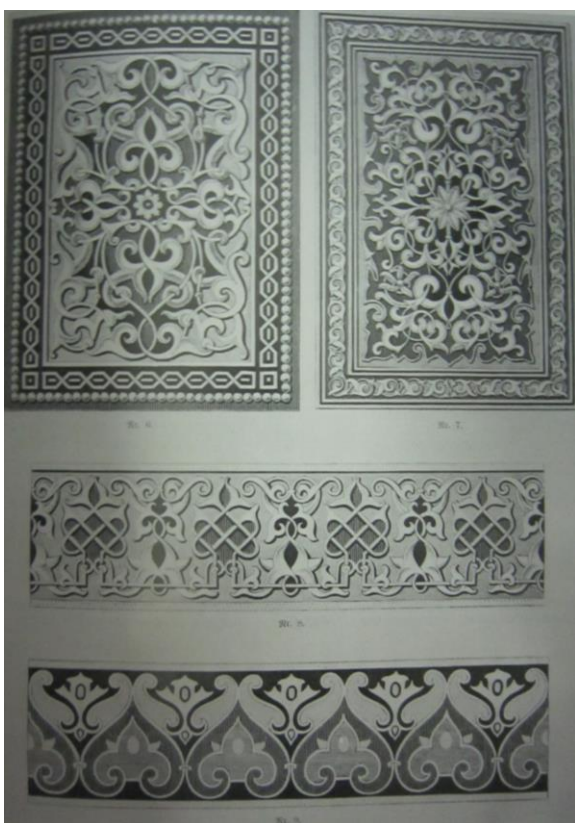

40. Příklady výrobků z filigránu doplněné barevnými emaily, Rusko, 80.-90. léta 19. století

41. Kopie porcelanového flakónu z 16. století, Moskva, 1867

42. Studie orientálního ornamentu, Londýn, Paříž, 19. století

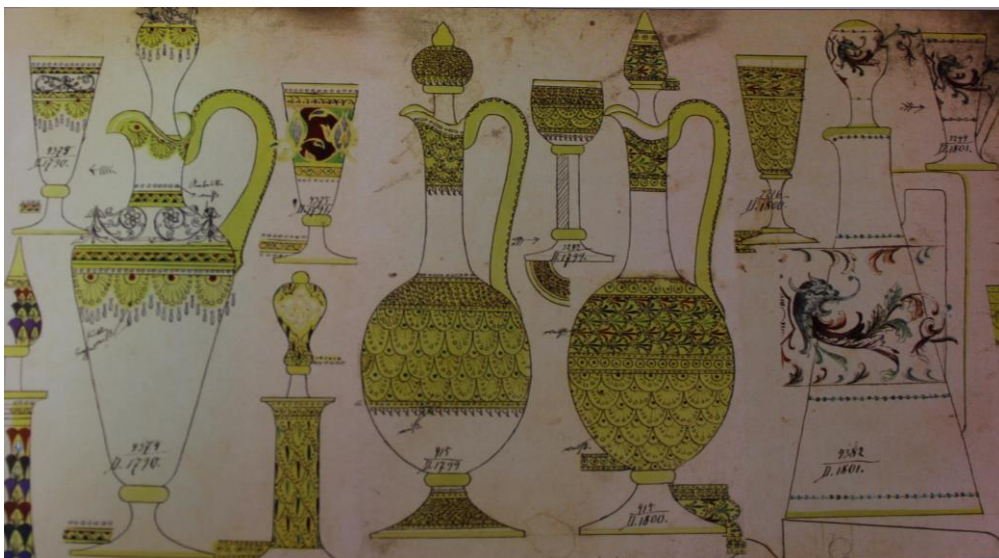
43. Vázy s malbou v perském, maurském a arabském stylu, návrhy Josefa Petříčka pro Světovou výstavu v Paříži 1889

44. Flakóny v orientálním stylu, Harrachovská sklárna v Novém Světě, 90. léta 19. století

45. Dóza s víkem a miskou, čiré sklo, červeně lazurované a malované zlatem, Nový Bor, 1890

46. Nápojevé sklo, malované zlatem a barevnými emaily, Čechy, sklárna Moser v Karlových Varech, počátek 90. let

47. Dva flakóny na parfém prezentované v ebenové skrinke, výška 7,7cm, Paříž, firma L.T.Piver, 1865

48. Krišt'alové flakóny na parfémy „Violet de Parme“ a „Opoponax“, výška 12,5 cm, firma Madame Girard et Cie Ltd., Londýn, 1890

49. Prezentace flakónu na parfém „Violette de Parme“, firma C.Amile et Cie, 1890

50. Flakón s etiketou pro parfém Nižnij Novgorod, firma L. T. Piver, Francie, 1896

51. Flakón se zátkou ve tvaru ortodoxního kříže, firma Rallet, Francie, 1890

52. Flakón ze slonoviny pro oční linky v koženém pouzdru, výška 6,3 cm, firma Dorin, Paříž, 1892

53. Flakóny z čirého skla s nalepenými etiketami, prezentované v koženém pouzdrú zdoeným kovovými doplňky, firma Prochaska, Praha, po roce 1900

54. Flakóny na parfém Felixe Millota „Eau de Toilette Kantirix“, Hector Guimard, Paříž, 1900

55. Flakóny z čirého skla, zdobené leptanými vegetativními motivy, Emile Gallé, Francie, konec 19. století

56. Flakóny-rozprašovače z kamejového skla, Emile Gallé, konec 19. století

57. Flakón ze smaragdového skla zdobený zlacením pro parfém „Parfum de vertus“, bratři Daumové, počátek 20. století

58. Flakón z broušeného jantarového skla pro parfém „Bouquet Nouveau“, výška 10,7 cm, Louis Chalon pro firmu Roger & Gallet, kolem 1900

59. Flakóny klasických tvarů, zdobené etiketami a zátkami ze zlaceného bronzu, Francie, 1. desetiletí 20. století

60. Flakón z broušeného skla, zátkka je dekorovaná hedvabními květy, výška 9,5 cm, parfém „Voilà pourquoui j' amais Rosine“, firma Guerlain, Paříž, 1900

61. Flakóny z čirého skla se zátkami ve tvaru zvířat, firma D'Orsay, Paříž, 1. polovina 20. století

62. Broušený flakón ve tvaru želvy, výrobce Baccarat pro firmu Guerlain, Paříž, 1904

63. Křišťálové flakóny Baccarat, 1913-1931

64. Flakón se zlacenou etiketou s ženským profilem, parfém „Ideal“ od firmy Houbigant, Paříž, 1900

65. Flakón s reliéfním zobrazením ženské figury „L'effleuré“, výška 11,2 cm, René Lalique (vprávo) pro Cotyho (vlevo), Paříž, 1912

66. Flakón s rytým dekorem „Ambre antique“, výška 15,5 cm, René Lalique pro Cotyho, Paříž, 1910

67. Reliéfní flakón ve tvaru květiny „Narkiss“, Lalique pro Roger et Gallet, Paříž, 1. desetiletí 20. století

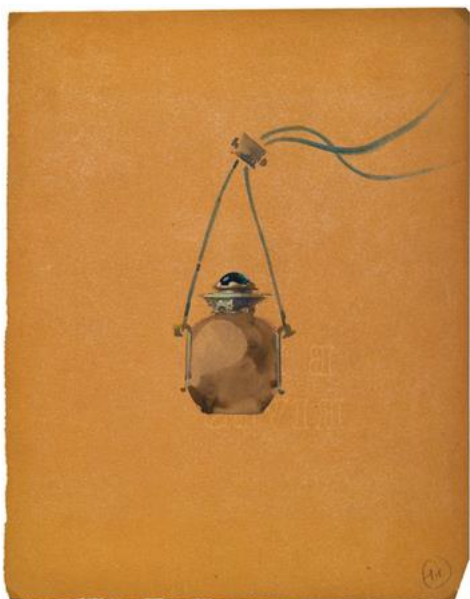

68. Flakón s pouzdrém stylizovaný ve tvaru cikády „Cigales“, René Lalique pro Roger et Gallet, kolem 1915

69. Flakón se stylizovanými reliéfními ještěrkami „Lezards“, René Lalique, kolem 1915

70. Návrh flakónu ve formě přívěsku, René Lalique, 1912

71. Kolekce váz a dóz „Eckentiefgravur“, sklárna Moser, Karlovy Vary, počátek 20. století

72. Kolekce toaletního skla Eckentiefgravur, sklárna Moser, Karlovy Vary, 1901

73. Flakón ze série Karlsbader Secession, výška 17,8 cm, sklárna Moser, Karlovy Vary, 1900

74. Flakóny z čirého skla zdobené diamantovým brusem, výrobce Gebrüder Feix, Albrechtice, počátek 20. století

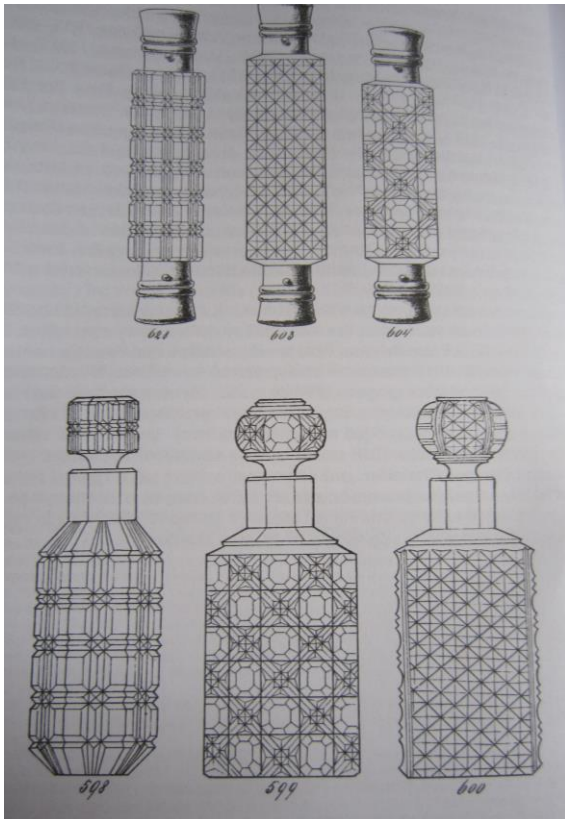
75. Flakón inspirovaný orientalismy, brus v kombinaci s malbou zlatem, výrobce Gebrüder Feix, Albrechtice, přelom 19.- 20. století

76. Toaletní souprava zdobená zlacením a černými medailony, J.& L.Lobmeyr, Kamenický Šenov, kolem 1900

77. Flakóny z čirého skla ve stylu empíru, sklárna v Potočné Johanna Umanna, přelom 19.-20. století

78. Flakóny zdobené brusem a oboustranné flakónky, firma Josef Riedel Polubný, kolem 1900

79. Broušené flakónky z barevného skla se skleněnými a kovovými zátkami, Jablonecko, po 1900

Seznam použité literatury

ADLEROVÁ Alena: Výtvarný vývoj českého skla ve 2. polovině 19. století, in: Olga DRAHOTOVÁ (ed.): Historie sklářské výroby v českých zemích I.díl, Praha 2003, 355–369.

AŠARINA Nina Aleksandrovna (ed.): Russian decorative art: 12th to Early 20th Century. The historical museum, Moscow, Leningrad 1987, 94.

Baccarat. Les flacons a parfum, Paris 1993.

BROŽKOVÁ Helena: České sklo–hra tvarů, barev a dekorů, in: Radim VONDRÁČEK (ed.): Biedermeier: umění a kultura v českých zemích 1814–1848, Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze 2010.

BROŽOVÁ Jarmila: Historismus: Umělecké řemeslo 1860–1900, Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze 1975, nepag.

BROŽOVÁ Jarmila: Umělecké řemeslo historismu, in: Helena LORENZOVÁ/Tat'ana PETRASOVÁ (ed.): Dějiny českého výtvarného umění III/2, Praha 2001,205–232.

BROŽOVÁ Jarmila: Umělecké řemeslo klasicismu a empiru, in: Helena LORENZOVÁ/Tat'ana PETRASOVÁ (ed.): Dějiny českého výtvarného umění III/1, Praha 2001,150–170.

BRUNHAMMER Yvonne (ed.): The jewels of Lalique, Paris 1998.

DRAHOTOVÁ Olga/ ŠTĚPÁN Václav: Renesanční sklářství v Čechách a na Moravě v evropském kontextu a nejvýznamnější střediska výroby, in: Olga DRAHOTOVÁ (ed.): Historie sklářské výroby v českých zemích I.díl, Praha 2005, 133–137.

HOLEŠOVSKÝ Karel / BROŽOVÁ Jarmila: České sklo 19. století: ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a Moravské galerie v Brně (kat.výst.), Brno 1979, nepag.

KÖNYVKIADÓ Geopen: Parfémy století. Svět vůní, flakonů a značek, Debrecín 1999.

La parfumerie française et l'art dans la présentation, Paris 1925.

LEFKOWITH Christie Mayer: The art of perfume: discovering and collecting perfume bottles, London 1998.

LNĚNIČKOVÁ Jitka/ NOVÝ Petr: Schránky vůní (kat.výst.).Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou 1999.

LNĚNIČKOVÁ Jitka: České & moravské obalové sklo: historie a současnost, Plzeň 2007, 80–87.

LNĚNIČKOVÁ Jitka: Rafinerie, in: Olga DRAHOTOVÁ (ed.): Historie sklářské výroby v českých zemích I.díl, Praha 2005, 260–267.

LNĚNIČKOVÁ Jitka: Sklářský příběh ze Šumavy, Sušice 1997, 14.

LNĚNIČKOVÁ Jitka: Sklářství v českých zemích ve 2. polovině 19. století, in: Olga DRAHOTOVÁ (ed.) : Historie sklářské výroby v českých zemích I.díl, Praha 2003, 323–341.

LNĚNIČKOVÁ Jitka: Šumavské sklářství, Sušice 1996, 31–34.

MARDAGA Pierre (ed.): Art & parfum: histoire des flacons, Liege 1989.

MERGL Jan (ed.): Z Nového světa do celého světa: 300 let harrachovského skla, Praha 2012.

MERGL Jan / PÁNKOVÁ Lenka: Moser 1857–1997, Karlovy Vary 1997.

MERGL Jan: Užité umění secese ve sbírkách západočeských muzeí, Cheb 1999.

MERGL Jan: Výtvarný vývoj v období 1900–1945, in: Roland KIRSCH (ed.): Historie sklářské výroby v českých zemích II/2, Praha 2003, 179–186.

NORTH Jacqueline: Czechoslovakian Perfume Bottles and Boudoir Accessories. Marietta 1990.

NOVÝ Petr: Ingrid - víc než jen značka, Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, 2012

NOVÝ Petr: Lisované sklo a krystalerie v Jizerských horách: historie výroby, sklárny, rafinerie, export. Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou 2002

NOVÝ Petr: Luxury for everyone: Chapters from history and present of art crystalwear, <http://www.prazskagalerie.cz/en/news/from-editorial>, vyhledáno 13.07.2015

NUEWIRTH Waltraud: Orientalisierende Gläser: J.& L.Lobmeyr, Wien 1981.

OKROUHLÍKOVÁ Jarmila: Sto let UPM - Uměleckoprůmyslového muzea Praha: 1885-1985 (jubilejní publ.), Praha, Uměleckoprůmyslové muzeum 1985.

SCHÖTTNER Jan: Harrachovská sklárna Nový Svět v první polovině 19. století, České Budějovice 2011.

Sklo 1880–1930: Nový Bor a okolí (kat.výst.), Praha 2001.

STAMELMAN Richard Howard: Perfume: Joy, Obsession, Scandal, Sin: a cultural history of fragrance from 1750 to the present, New York 2006.

TREPKOVÁ Emilie/ VONÁSEK František: Vůně a parfémy: tajemství přitažlivosti, Praha 1997.

URBANCOVÁ Jana: Putování krajem skla a bižuterie, Jablonec nad Nisou 1998.

VOKÁČOVÁ Věra: Lavabo-flakon (kat.výst.).Uměleckoprůmyslové muzeum, Praha 1979, nepag.

VONDRÁČEK Radim (ed.): Biedermeier: umění a kultura v českých zemích 1814–1848, Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze 2010, 452–453.

Seznam vyobrazení

1. Alabastrová nádoba, Blízký Východ, 5.-4. století př.n.l. Reprodukce z: MARDAGA 1989, 9.
2. Nádoba na vonnou mast nebo vonný olej, Egypt, 1. století př.n.l. Reprodukce z: TREPKOVÁ / VONÁSEK 1997, 89.
3. Flakón ve tvaru antické amfory, výška 7,2, Blízký Východ, 5.-4.století př.n.l. Reprodukce z: MARDAGA 1989, 11.
4. Řecké nádoby lékytos, výška 33 cm, 450-440 př.n.l. Reprodukce z: MARDAGA 1989, 21.
5. Skleněné flakóny v období Římské říše, výška 7-24 cm, 2.-4. století n.l. Reprodukce z: MARDAGA 1989, 23.
6. Starověké čínské nádoby na vonné přípravky z jadeitu (nahore) a lakovaného dřeva (dole). Reprodukce z: KÖNYVKIADÓ 1999, 40.
7. Perská skleněná nádoba 11.-13. století (vlevo) a kovový flakón ve tvaru ptáka, Iran, 14. století (vpravo). Reprodukce z: KÖNYVKIADÓ 1999, 43, MARDAGA 1989, 31.
8. Flakón zdobený emaily, Benátky, 16. století. Reprodukce z: STAMELMAN 2006, 74.
9. Pomander ze zlaceného stříbra, 19. století. Reprodukce z: STAMELMAN 2006, 61, MARDAGA 1989, 48.
10. Portrét dámy (s pomandrem na řetízku), Nicolas de Neufchatel, 2. polovina 16.století. Reprodukce z: MARDAGA 1989, 47.
11. Flakóny hruškovitých tvarů, výška 9 a 8,5 cm, Francie, počátek 18. století. Reprodukce z: MARDAGA 1989, 49.
12. Skleněný flakón, Čechy, přelom 17.-18. století. Reprodukce z: STAMELMAN 2006, 76.
13. Porcelanové flakóny, Německo, 2. polovina 18.- počátek 19. století. Reprodukce z: STAMELMAN 2006, 78.
14. Flakón z opálového skla, Čechy, konec 18. století. Reprodukce z: LNĚNIČKOVÁ/ NOVÝ 1999, 44.
15. Křišťalový toaletní flakón se zlacenou montáží, výška 14,5 cm, Francie, 19. století. Reprodukce z: MARDAGA 1989, 67.
16. Flakóny z čirého skla zdobené brusem, Čechy, první třetina 19. století. Reprodukce z: LNĚNIČKOVÁ/ NOVÝ 1999,61.
- 17.Pohár na podstavci z čirého řezaného a broušeného skla, Nový Svět v Krkonoších,kolem 1820. Reprodukce z: SCHÖTTNER 2011, 178.
18. Empírový flakón zdobený brusem a emblémem na zátce, Čechy, 30. léta 19. století. Reprodukce z: LNĚNIČKOVÁ/ NOVÝ 1999, 48.

19. Flakóny z černého hyalitu zdobené zlatou malbou, Čechy, sklárna hraběte Buquoye, 20.-30. léta 19. století. Reprodukce z: LNĚNIČKOVÁ/ NOVÝ 1999, 55.
20. Friedrich Egermann, flakóny z lithyaninu, broušené a malované zlatem, Nový Bor, 1835-1845. Reprodukce z: VONDRÁČEK 2010, 110, 112, 453.
21. Broušené flakóny, barevně lazurované, Čechy, 30. léta 19. století. Reprodukce z: LNĚNIČKOVÁ/ NOVÝ 1999, 59.
22. Vzory flakónů, Čechy, Kamenický Šenov, 1832. Reprodukce z: VONDRÁČEK 2010, 450.
23. Opálové flakóny, Čechy, 40.-60. léta 19. století. Reprodukce z: LNĚNIČKOVÁ/ NOVÝ 1999, 63.
24. Výrobky, představené na Světové výstavě v Londýně v roce 1851: vázy z opálového skla Rosa a Isabell (nahore), flakón a čiška z zeleného mramorovaného skla, výrobce Harrachovská sklárna v Novém Světě. Reprodukce z: MERGL 2012, 157.
25. Fontána z parfémů pro pavilon Eugena Rimmela, Světová výstava v Londýně 1851.
<https://www.pinterest.com/pin/539657967822010780/>, vyhledáno 25.7.2015.
26. Návrhy a realizace flakónu zdobeného zlacením, firma Baccarat, Paříž, 1860. Reprodukce z: MARDAGA 1989, 72.
27. Flakón z čirého skla, zdobený zlatou montáží, perlami a zátkou z polodrahokamu lapis-lazuli, datum 1871 je vyložen brilianty, Francie. Reprodukce z: MARDAGA 1989, 77.
28. Kresba flakónů (1844-1845) a příklad broušeného flakónu, ukončeného zátkou ve tvaru šišky (1841), Čechy, sklárna Nový Svět. Reprodukce z: MERGL 2012, 115, 118.
29. Kresby rokokových flakónů, zdobených malbou a bílým opálovým sklem s probroušenými vrstvami, Čechy, sklárna Nový Svět. Reprodukce z: Archiv firmy Harrach, Nový Svět-PA Harrach.
30. Flakóny, inspirované gotikou a druhém rokokem, Čechy, 60-80. léta 19. století. Reprodukce z: LNĚNIČKOVÁ/ NOVÝ 1999, 64.
31. Návrh flakónu s květinovým dekorem, Harrachovská sklárna, kolem 1860. Reprodukce z: MERGL 2012, 161.
32. Flakón z bílého opálového skla, Harrachovská sklárna, 1858. Reprodukce z: MERGL 2012, 172.
33. Novobaroční flakóny, čiré sklo, jemné fazetování po okrajích, Čechy, 70.-80. léta 19. století. . Reprodukce z: LNĚNIČKOVÁ/ NOVÝ 1999, 67.
34. Návrhy flakónů, zdobené dekorem „tisíce očí“ a kapkami, Čechy, Harrachovská sklárna v Novém Světě. Reprodukce z: Archiv firmy Harrach, Nový Svět-PA Harrach.
35. Flakón, inspirovaný antikou, zdobený zlatým meandrem a medailonem, Čechy, Harrachovská sklárna, 1860. Reprodukce z: MERGL 2012, 185.
36. Flakón z tmavé skloviny, zdobený zlatými prvky a malbou v medailonu, Čechy, Harrachovská sklárna v Novém Světě, 70. léta 19. století. Reprodukce z: LNĚNIČKOVÁ/ NOVÝ 1999, 68.

37. Příklady flakónů v orientalizujícím stylu, Čechy, sklárny Kamenický Šenov a Harrachov, 19. století. Reprodukce z: LNĚNIČKOVÁ/ NOVÝ 1999, 71.
38. Flakóny z čírého skla, řezané, zlacené a malované pestrými emaily, návrh od J. a L.Lobmeyra, realizace sklárny Meyrův synovec, Adolfov na Šumavě, 1880-1885. Reprodukce z: HOLEŠOVSKÝ / BROŽOVÁ 1979, nepag.
39. Flakóny v orientalizujícím stylu ze série „Aquamarin“, návrhy firmy L.Lobmeyra. Reprodukce z: NUEWIRTH 1981, 220.
40. Příklady výrobků z filigránu doplněné barevnými emaily, Rusko, 80.-90. léta 19. století. <http://www.fontanka.ru/2009/12/14/162/>, vyhledáno 25.7.2015.
41. Kopie porcelanového flakónu z 16. století, Moskva, 1867. Reprodukce z: AŠARINA 1987, 94.
42. Studie orientálního ornamentu, Londýn, Paříž, 19. století. Reprodukce z: NUEWIRTH 1981, 139.
43. Vázy s malbou v perském, maurském a arabském stylu, návrhy Josefa Petříčka pro Světovou výstavu v Paříži 1889. Reprodukce z: MERGL 2012, 241.
44. Flakóny v orientálním stylu, Harrachovská sklárna v Novém Světě, 90. léta 19. století. Reprodukce z: MERGL 2012, 291.
45. Dóza s víkem a miskou, číré sklo, červeně lazurované a malované zlatem, Nový Bor, 1890. Reprodukce z: Sklo 1880–1930: Nový Bor a okolí (kat.výst.), Praha 2001, 21.
46. Nápojevé sklo, malované zlatem a barevnými emaily, Čechy, sklárna Moser v Karlových Varech, počátek 90. let. Reprodukce z: MERGL / PÁNKOVÁ 1997, 25.
47. Dva flakóny na parfém prezentované v ebenové skřínce, výška 7,7cm, Paříž, firma L.T.Piver, 1865. Reprodukce z: LEFKOWITH 1998, 33.
48. Křišťalové flakóny na parfěmy „Violet de Parme“ a „Opoanax“, výška 12,5 cm, firma Madame Girard et Cie Ltd., Londýn, 1890. Reprodukce z: LEFKOWITH 1998, 35, 36.
49. Prezentace flakónu s parfémem „Violette de Parme“, firma C.Amile et Cie, 1890. Reprodukce z: LEFKOWITH 1998, 19, 20.
50. Flakón s etiketou pro parfém Nižnij Novgorod, firma L. T. Piver, Francie, 1896. Reprodukce z: LEFKOWITH 1998, 21.
51. Flakón se zátkou ve tvaru ortodoxního kříže, firma Rallet, Francie, 1890. Reprodukce z: LEFKOWITH 1998, 38.
52. Flakón ze slonoviny pro oční linky v koženém pouzdru, výška 6,3 cm, firma Dorin, Paříž, 1892. Reprodukce z: LEFKOWITH 1998, 36.
53. Flakóny z čírého skla s nalepenými etiketami, prezentované v koženém pouzdru zdobeným kovovými doplňky, firma Prochaska, Praha, po roce 1900. Reprodukce z: LNĚNIČKOVÁ/ NOVÝ 1999, 76.
54. Flakóny na parfém Felixe Millota „Eau de Toilette Kantirix“, Hector Guimard, Paříž, 1900. <https://www.pinterest.com/search/pins/?q=flacon%20guimard>, vyhledáno 25.7.2015.
55. Flakóny z čírého skla, zdobené leptanými vegetativními motivy, Emile Gallé, Francie, konec 19. století. Reprodukce z: Reprodukce z: STAMELMAN 2006, 255.

56. Flakóny-rozprašovače z kamejového skla, Emile Gallé, konec 19. století.
<https://www.pinterest.com/search/pins/?q=emile%20galle%20flacons>, vyhledáno 25.7.2015.
57. Flakón ze smaragdového skla zdobený zlacením pro parfém „Parfum de vertus“, bratři Daumové, počátek 20. století. <https://www.pinterest.com/pin/454441418623206702/>, vyhledáno 25.7.2015.
58. Flakón z broušeného jantarového skla pro parfém „Bouquet Nouveau“, výška 10,7 cm, Louis Chalon pro firmu Roger & Gallet, kolem 1900. Reprodukce z: LEFKOWITH 1998, 49.
59. Flakóny klasických tvarů, zdobené etiketami a zátkami ze zlaceného bronzu, Francie, 1. desetiletí 20. století. Reprodukce z: LEFKOWITH 1998, 53.
60. Flakón z broušeného skla, zátky je dekorovaná hedvabními květy, výška 9,5 cm, parfém „Voilà pourquoi j'aimais Rosine“, firma Guerlain, Paříž, 1900. Reprodukce z: LEFKOWITH 1998, 60.
61. Flakóny z čirého skla se zátkami ve tvaru zvířat, firma D'Orsay, Paříž, 1. polovina 20. století.
<https://www.pinterest.com/search/pins/?q=toujours+fidele+orsay+perfume>, vyhledáno 25.7.2015.
62. Broušený flakón ve tvaru želvy, výrobce Baccarat pro firmu Guerlain, Paříž, 1904.
<https://www.pinterest.com/pin/41376890299729784/>, vyhledáno 25.7.2015.
63. Křišťalové flakóny Baccarat, 1913-1931. Reprodukce z: MARDAGA 1989, 85.
64. Flakón se zlacenou etiketou s ženským profilem, parfém „Ideal“ od firmy Houbigant, Paříž, 1900.
<https://www.pinterest.com/pin/452682200022412498/>, vyhledáno 25.7.2015.
65. Flakón s reliéfním zobrazením ženské figury „L'effleur“, výška 11,2 cm, René Lalique (vprávo) pro Cotyho (vlevo), Paříž, 1912. Reprodukce z: BRUNHAMMER 1998, 175.
66. Flakón s rytým dekorem „Ambre antique“, výška 15,5 cm, René Lalique pro Cotyho, Paříž, 1910. Reprodukce z: BRUNHAMMER 1998, 175.
67. Reliéfni flakón ve tvaru květiny „Narkiss“, Lalique pro Roger et Gallet, Paříž, 1. desetiletí 20. století.
<https://www.pinterest.com/pin/514536326152449928/>, vyhledáno 25.7.2015.
68. Flakón s pouzdrem stylizovaný ve tvaru cikády „Cigales“, René Lalique pro Roger et Gallet, kolem 1915.
<https://www.pinterest.com/pin/378724649884831855/>, vyhledáno 25.7.2015.
69. Flakón se stylizovanými reliéfními ještěrkami „Lezards“, René Lalique, kolem 1915.
<https://www.pinterest.com/pin/287456388685344331/>, vyhledáno 25.7.2015.
70. Návrh flakónu ve formě přívěsku, René Lalique, 1912.
<https://www.pinterest.com/search/pins/?q=lalique%20flacon%20design>, vyhledáno 25.7.2015.
71. Kolekce váz a dóz „Eckentiefgravur“, sklárna Moser, Karlovy Vary, počátek 20. století. Reprodukce z: MERGL / PÁNKOVÁ 1997, 55.
72. Kolekce toaletního skla Eckentiefgravur, sklárna Moser, Karlovy Vary, 1901. Reprodukce z: MERGL / PÁNKOVÁ 1997, 64, LNĚNIČKOVÁ/ NOVÝ 1999, 72.
73. Flakón ze série Karlsbader Secession, výška 17,8 cm, sklárna Moser, Karlovy Vary, 1900. Reprodukce z: MERGL / PÁNKOVÁ 1997, 63.
74. Flakóny z čirého skla zdobené diamantovým brusem, výrobce Gebrüder Feix, Albrechtice, počátek 20. století. Reprodukce z: LNĚNIČKOVÁ/ NOVÝ 1999, 72.

75. Flakón inspirovaný orientalismy, brus v kombinaci s malbou zlatem, výrobce Gebrüder Feix, Albrechtice, přelom 19.- 20. století. <http://www.prazskagalerie.cz/en/news/from-editorial>, vyhledáno 25.7.2015.

76. Toaletní souprava zdobená zlacením a černými medailony, J.& L.Lobmeyr, Kamenický Šenov, kolem 1900. Reprodukce z: LNĚNIČKOVÁ/ NOVÝ 1999, 83.

77. Flakóny z čirého skla ve stylu empíru, sklárna v Potočné Johanna Umanna, přelom 19.-20. století: <http://www.prazskagalerie.cz/en/news/from-editorial>, vyhledáno 25.7.2015.

78. Flakóny zdobené brusem a oboustranné flakónky, firma Josef Riedel Polubný, kolem 1900. Reprodukce z: NOVÝ 2002, 32.

79. Broušené flakónky z barevného skla se skleněnými a kovovými zátkami, Jablonecko, po 1900. Reprodukce z: LNĚNIČKOVÁ/ NOVÝ 1999, 99.